

*Akademické prednášky z Patologickej
fyziológie a Klinickej fyziológie
3. ročník
1994-2004, 2014, update 2015*

Všeobecné lekárstvo

PATOFYZIÓGIA NÁDOROV

R.A.Beňačka, MD, PhD
Ústav patologickej fyziológie
Lekárska fakulta UPJS, Košice

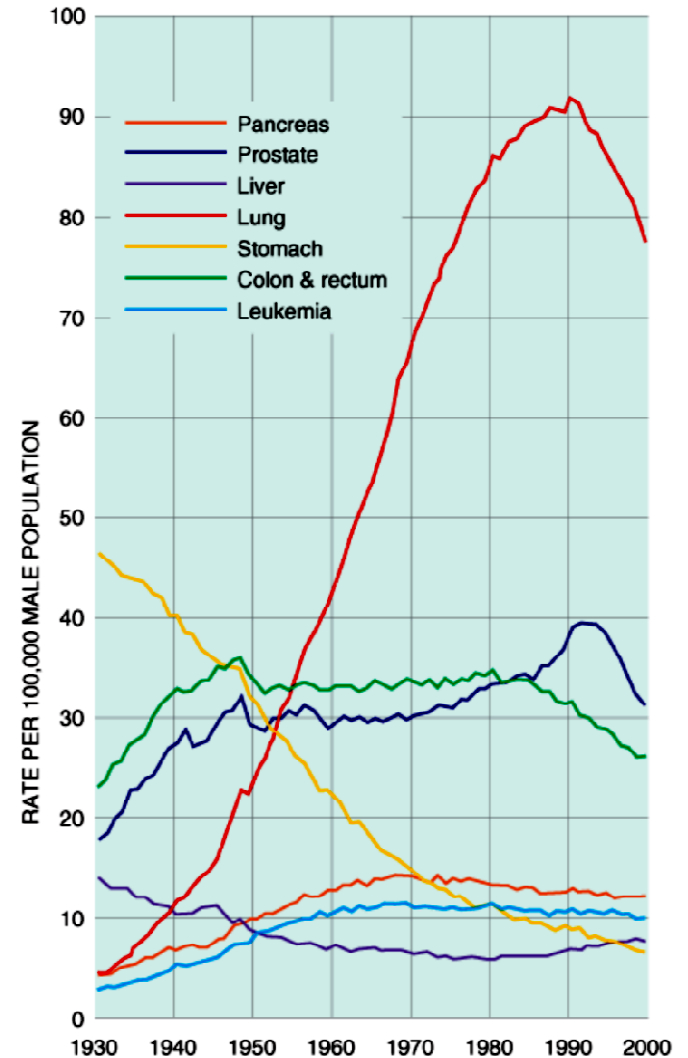
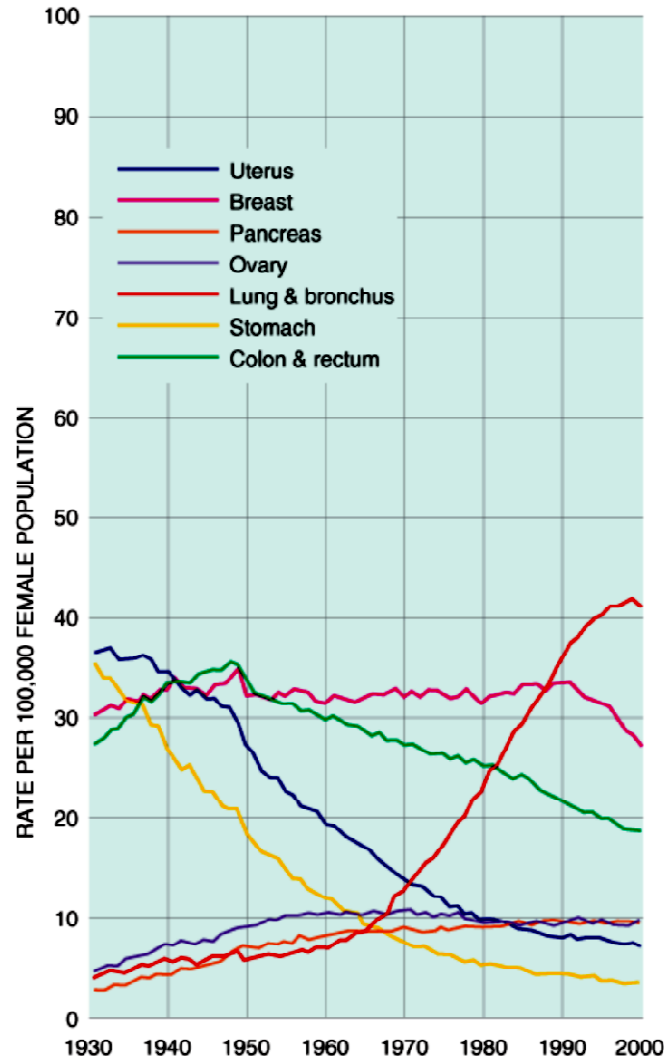
Templáty, obrázky a tabulky v tejto prezentácii boli upravené z rôznych zdrojov
a slúžia výhradne pre edukačné ciele

Epidemiológia

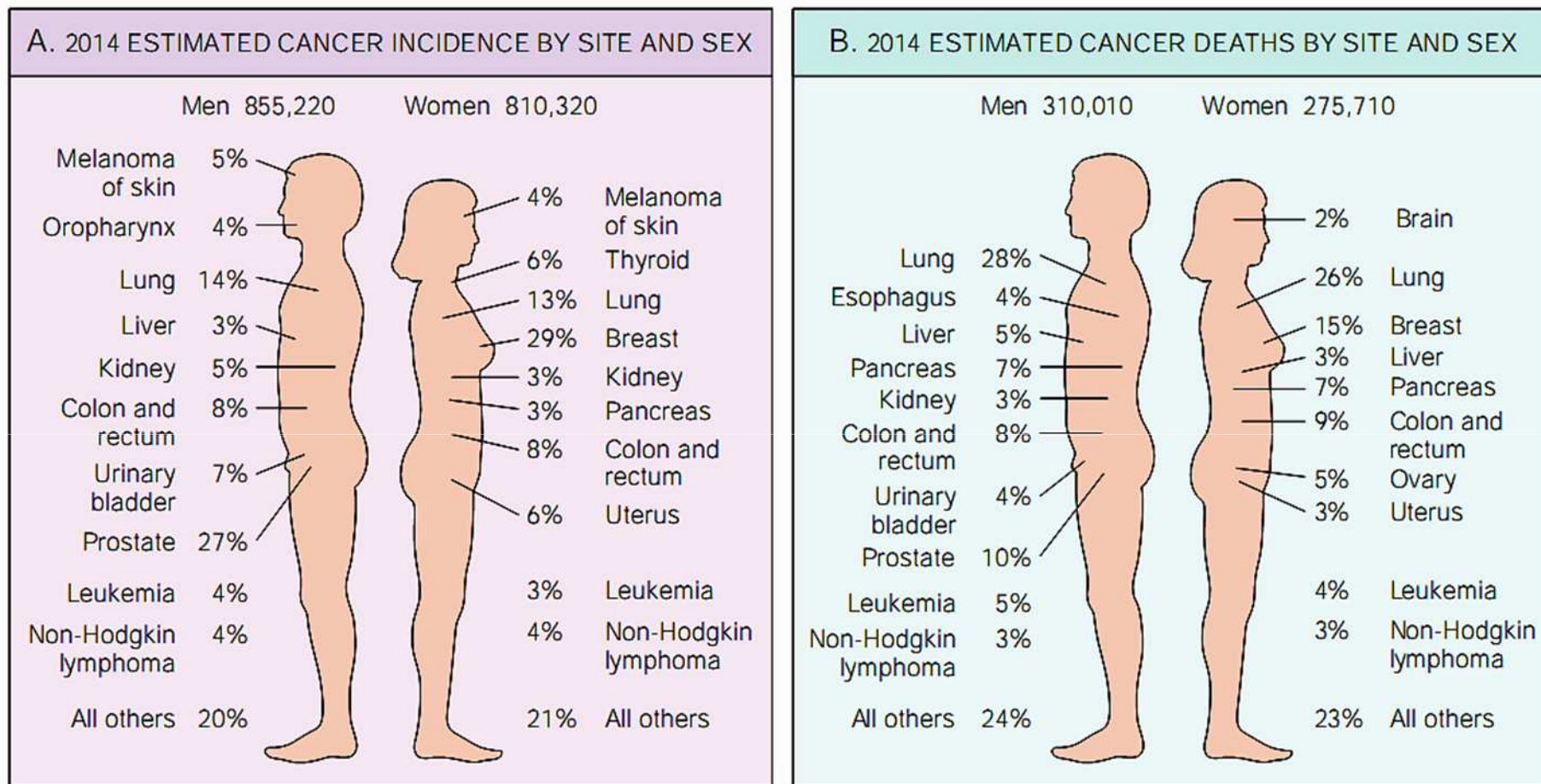
- Terminológia
- Incidencia vzniku nádorových ochorení
- Mortalita nádorových ochorení

Incidencia nádorových ochorení

- u niektorých nádorov sa výskyt počas histórie nemení
- výskyt niektorých typických nádorov sa znižuje
- u Ca pľúc je nárast výskytu u oboch pohlaví najvýraznejší
- Pri časovom hodnotení treba brať do úvahy súčasnú vyššiu úroveň diagnostiky

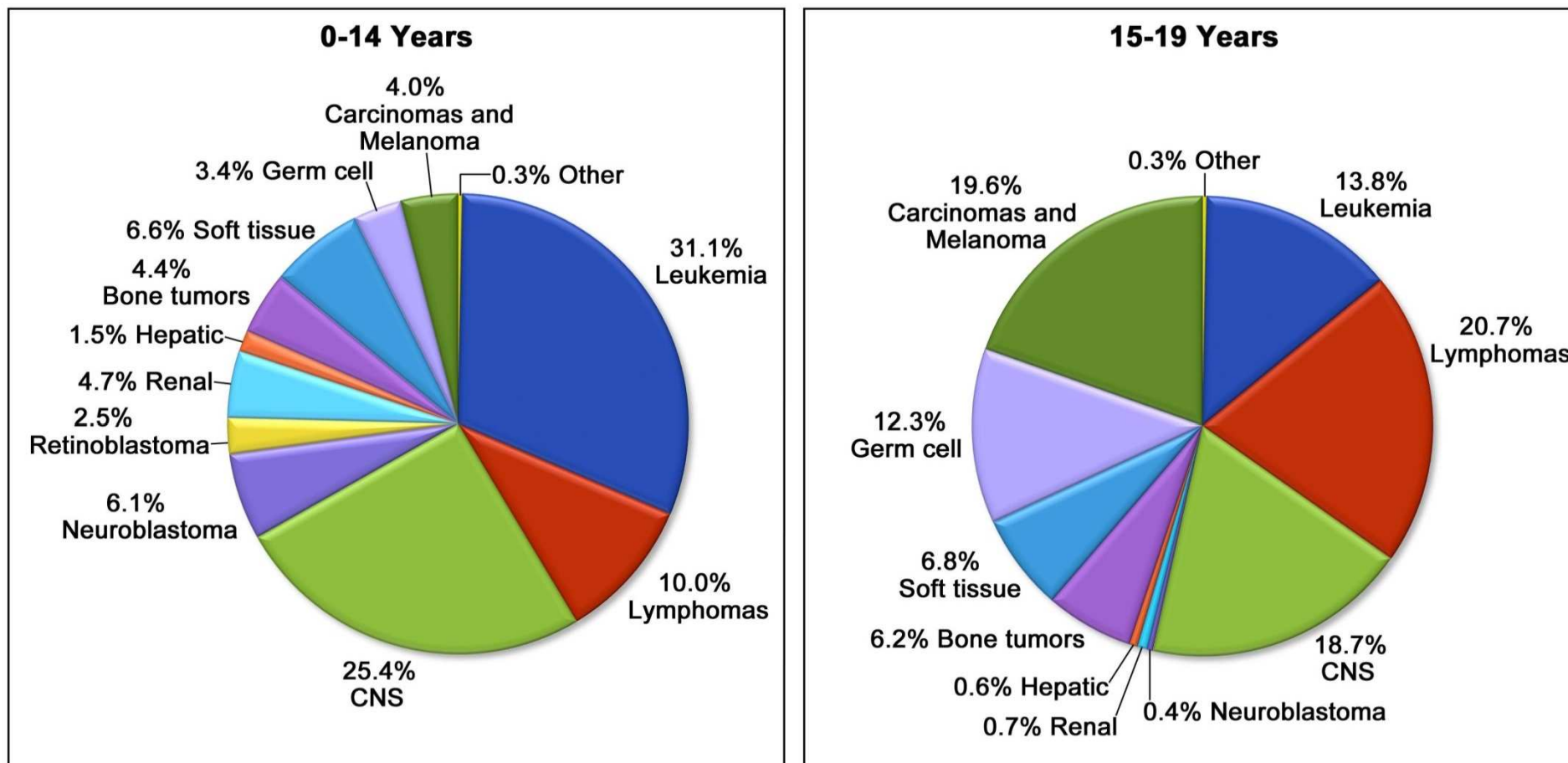

Incidenca a počet úmrtí na nádory(2014)

Incidenca nádorov (A) a mortalita (B) podľa typu nádoru a pohlavia. S výnimkou bazaliómov a skvamocelulárnych karcinómov kože a nádorov močového mechúra. (Podľa American Cancer Society. Cancer Statistics 2014)

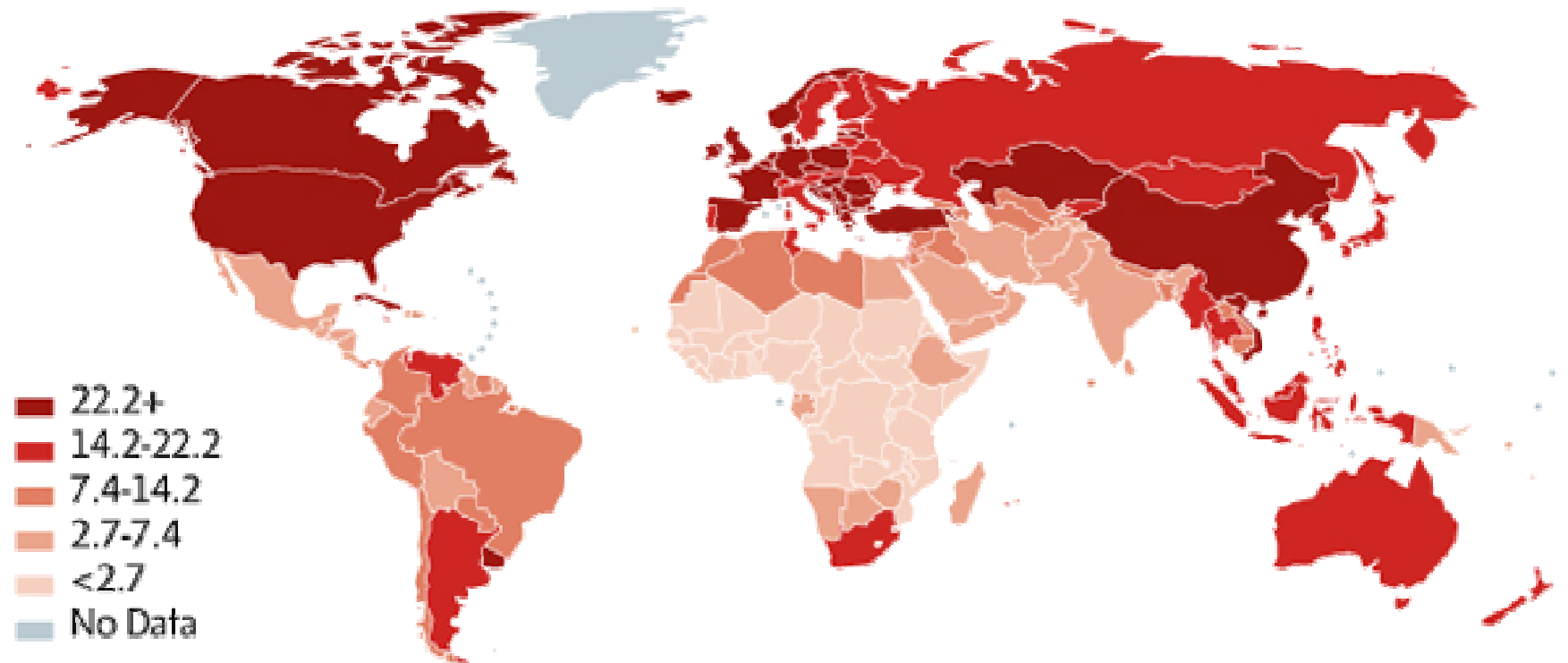
Vekovo závislý výskyt špecifických nádorov - detstvo

- Až 40% nádorov v detskom veku sú hematologické – leukémie a lymfómy; cca 30 % nádory CNS (mozgu a miechy) z toho 7% neuroblastóm, obličkové tumory 6%, tumory kostí 5% a priechne pruhovaných svalov (rhamdomyosarkóm) 4%, retinoblastóm 3%.
- Nádory testes resp ovárií tvoria v postpubertálnom období do 13 %, melanómy a karcinómy kože do 20%, okolo 30% hematogénne a 19% nádory mozgu.

Nádory pľúc

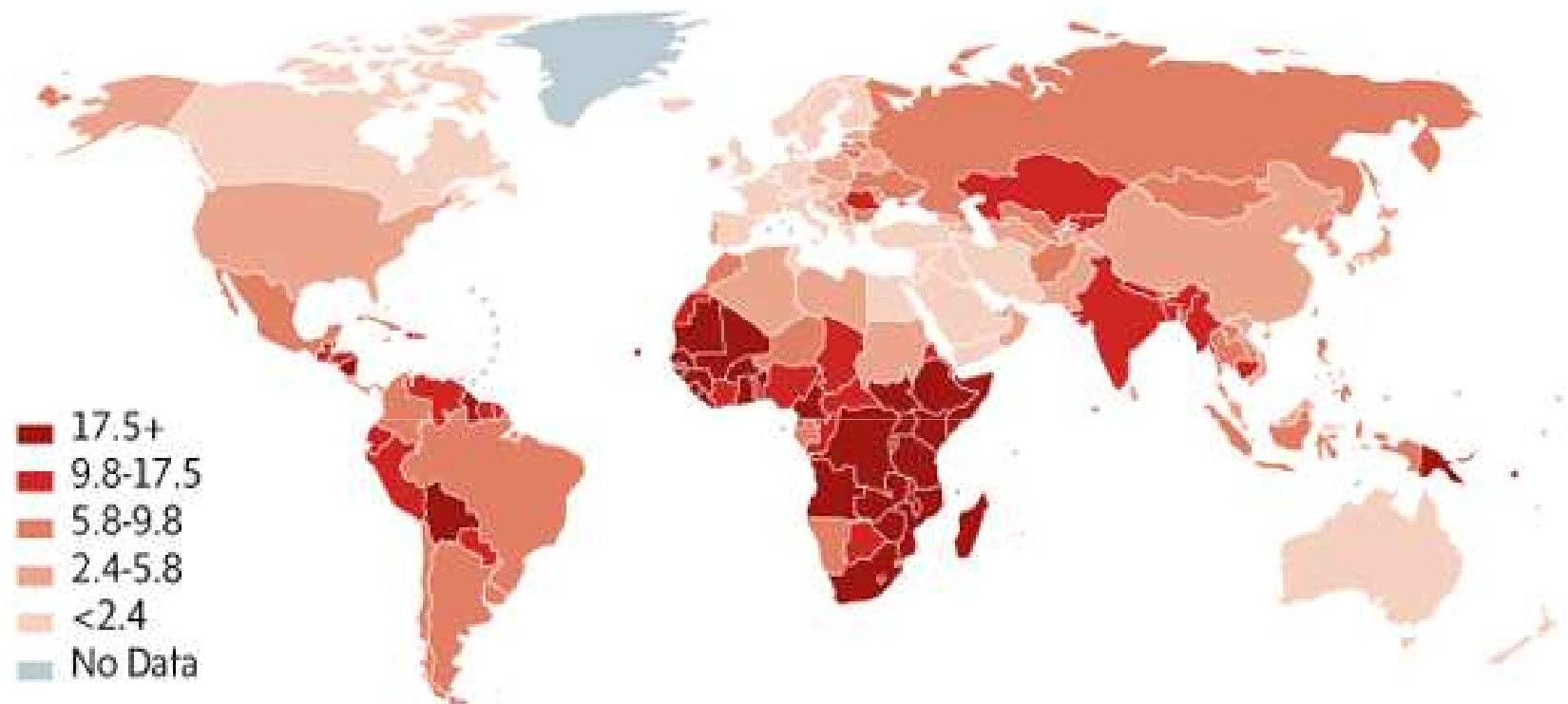
Mortality rate per 100,000, both sexes

- Najčastejšie a najsmrteľnejšie nádory; ~ 1.8 miliónov nových prípadov ročne; 1,59 miliónov obetí v roku 2012 a 1,62 mil. v roku 2015 vo svete,
- Vzostupná tendencia u žien (? fajčenie, práca v priemysle), pokles u mužov
- Fajčenie ako príčina najvyššie v centrálnej a východnej Európe (53,5 nových prípadov na 100,000 obyvateľov), najnižšia v západnej Afrike (1.7 nových prípadov na 100,000 obyvateľov v 2012)

Karcinóm krčka maternica

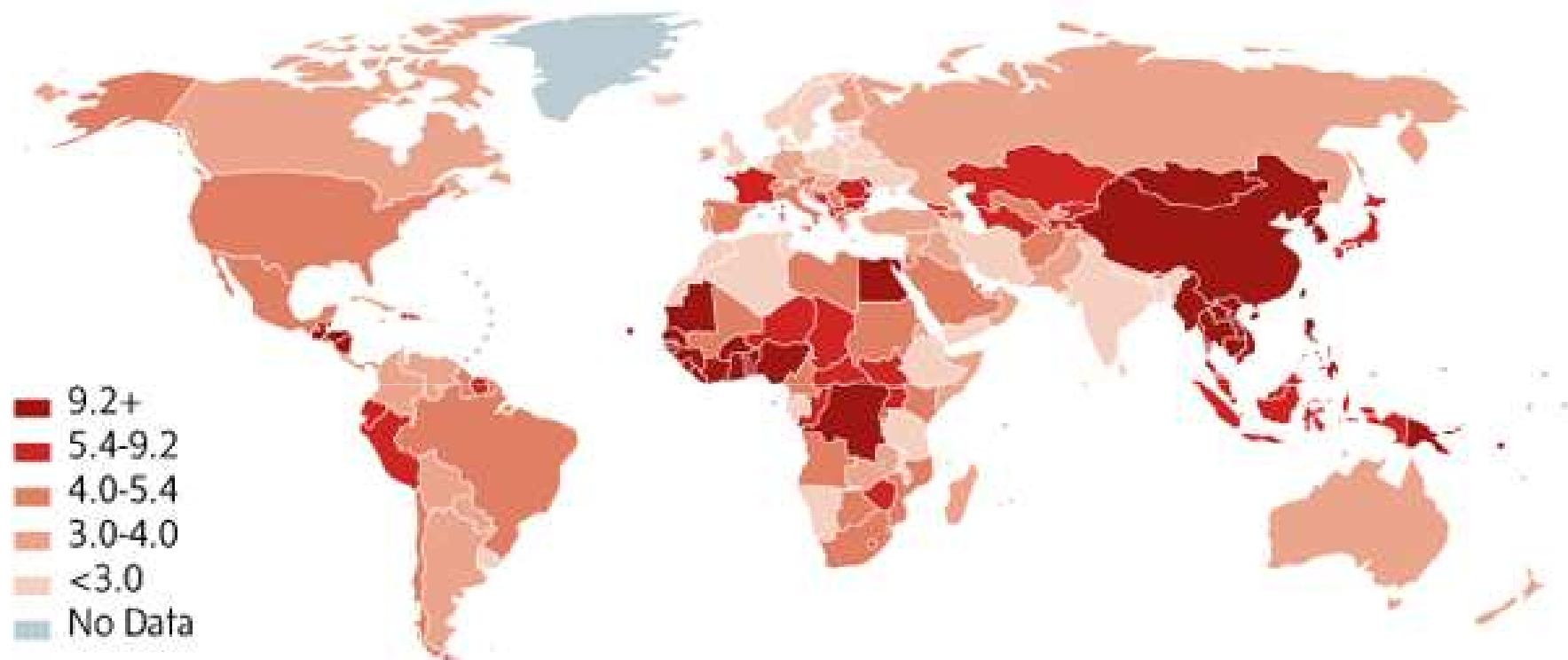
Mortality rate per 100,000, female

- 4-tý najčastejší nádor u žien – odhad 528,000 nových prípadov ročne; 266,000 obetí (2012). V roku 2015 už 320.000 obetí
- U žien v krajinách 3-tieho sveta je výskyt ~ 10x vyšší výskyt ako v Európe;
- Finsko - najlepší skríningový program pri Ca krčka maternice na svete; human papillomavirus, or HPV, HPV vakcinácia

Hepatocelulárny karcinóm

Mortality rate per 100,000, both sexes

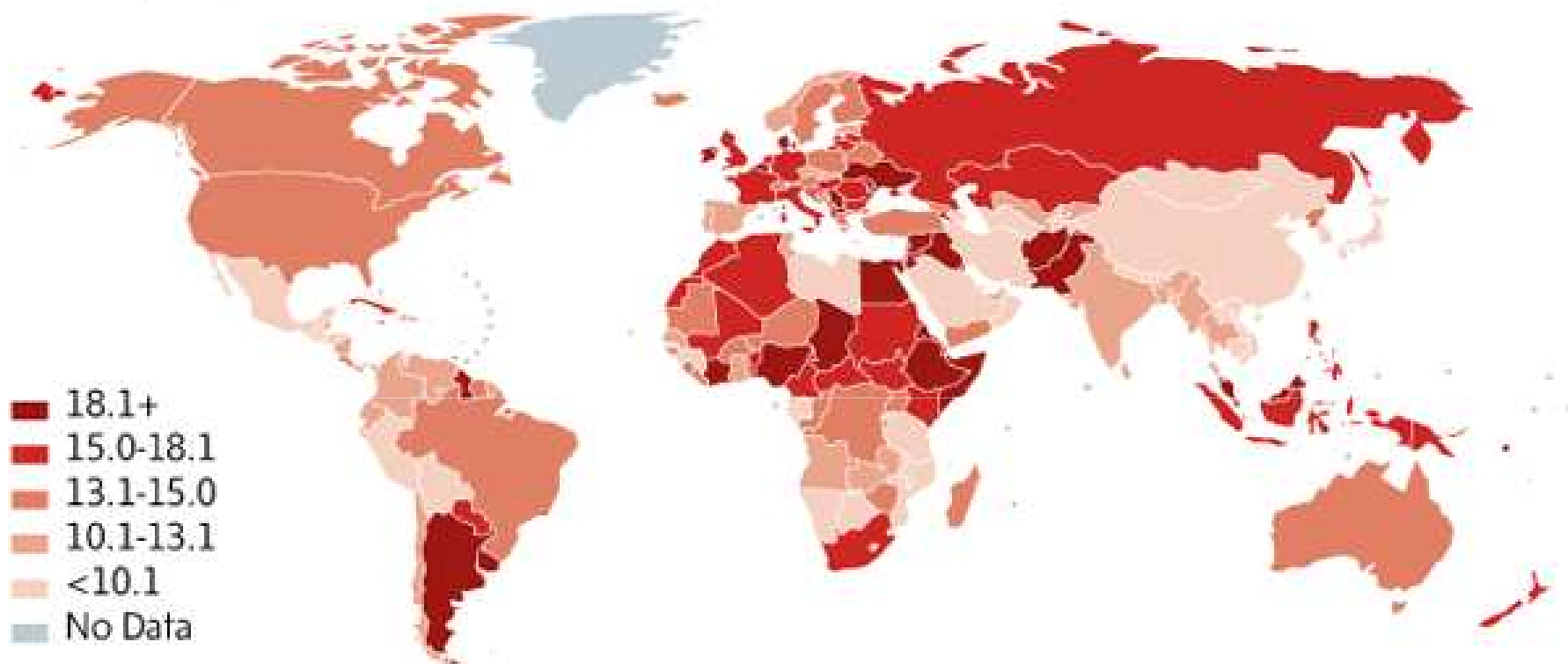

- 2 - há najčastejšia príčina smrti v celosvetovom meradle ; podiel na vzniku majú hepatitída B, C, alkohol, parazitózy
- Ázia - Mongolsko, Laos, Vietnam, Kambodža, Thajsko a Čína = na špici top 10 krajín s výskytom smrti na Ca pečene; Mongolsko –vysoký výskyt deťského alkoholizmu, hepatitídy; najvyššia mortalita (161 prip. smrti na 100,000)
- hepatitis B vaccination program after birth in China ; Canada logged 3.6 new cases of liver cancer and 3.3 deaths per 100,000 people in 2012.

Nádory prsníka

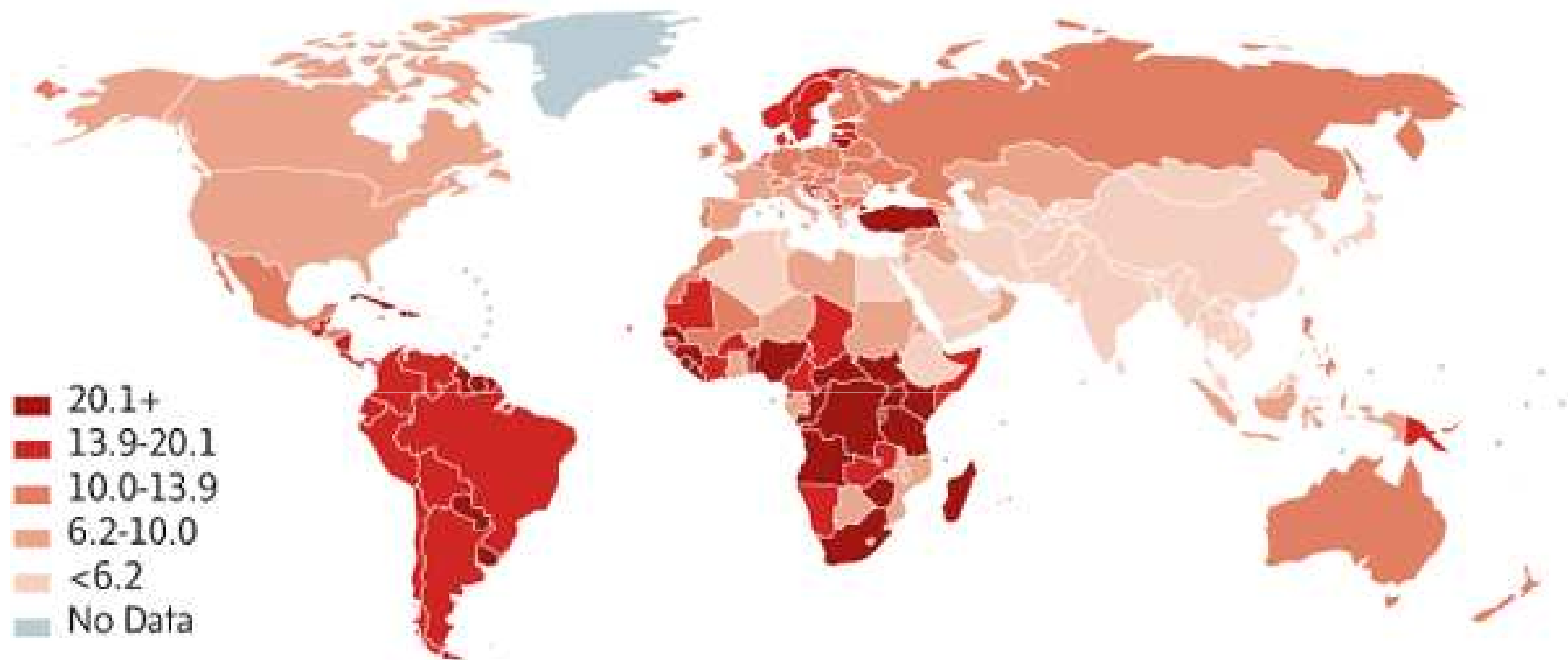
Mortality rate per 100,000, female

- Najčastejší nádor u žien (1.7 mil. nových prípadov v 2012 a 522,000 úmrtí); 1,8 mil. nových prípadov v 2015 a cca 527,000 úmrtí = nárast 5 % za 10 rokov
- Nárast nových prípadov 20 % od r. 2008: zrejme aj vzhľadom k záchytu najväčší nárast v USA a Európe (~ 98 resp. ~92 prípadov na 100,000 žien); bez skríningu vo Východnej Afrike (30 na 100,000 žien), pri poslabšom skríningu v juhovýchodnej Ázii (42 na 100,000 žien)
- Najviac v Európe – Belgicko, Dánsko, Francúzsko; najvyššia mortalita: Fiji, Bahamamy, Nigéria

Karcinóm prostaty

Mortality rate per 100,000, male

- Najčastejšie diagnostikovaný nádor u mužov cancer ~ 88,9 nových prípadov na 100,000 mužov; 3-tí najčastejší čo do mortality: ~ 9,4 na 100,000 severoameričanov a ~ 8,3 na 100,000 európanov
- Test na prostatický špecifický antigén (PSA) – včasná detekcia
- Prehnaná testovacia kampaň podľa dát reálny výskyt nádorov nadhodnocuje (vs. hyperplázia)
- Prípadov smrti najviac v Karibskej oblasti (29 na 100,000 mužov) a sub-Saharskej Afriky (24 na 100,000 men)

Charakteristika nádorových buniek

- Benígne nádory
- Malígne nádory
- Klasifikácia nádorov
- Morfologické a biochemické zmeny v nádoroch

Charakteristické zmeny nádorových buniek

Benígne nádory

- pomerne dobre diferencované (zmes diferencovaných a nediferencovaných), vychádzajú z diferencovaných maturovaných buniek (?)
- rastú in situ, súnáležitosť s ostatným tkanivom, rešpektujú hranice

Malígne nádory

- nevydiferencované neprejdú procesom maturácie
- anaplázia (akoby spätný proces diferenciácie) - vo väčšine prípadov však nejde o „dediferenciáciu“ diferencovaných buniek, ale o stratu kontroly nad kmeňovými bunkami, ktoré sa nachádzajú vo všetkých tkanivách
- **Morfologické charakteristiky anaplázie**
  - ***Pleomorfizmus*** - variácia v tvare i veľkosti
  - ***Abnormálna morfológia jadra a jadierka*** – hyperchromatické, variabilné, väčšie, pomer k cytoplazme 1:1 namiesto 1:4 or 1:6, chromatín nahromadený okolo membrány
  - ***Mitotické figúry***. - častejšie (nie nutne indikuje či je tumor malígny), atypické, bizarné - tripolárne, multipolárne vretienka
  - ***Strata polarity*** - narušená orientácia buniek
  - **Tvorba gigantických buniek s hyperchromatickým jadrom**

Komponenty nádoru

- **Všetky nádory (benígne i malígne) majú 2 základné komponenty:**
  - **proliferujúce neoplastické bunky** = parenchým; proliferačná aktivita a zmeny v parenchymatóznych determinujú charakter i správanie nádoru; nomenklatúra nádorov je založená na parenchýmových bunkách
  - **suportívne tkanivo a krvné cievy** = tvoria kritickú súčasť nádoru;
    - po dosiahnutí určitej veľkosti musí byť nádor adekvátne zásobený krvou
    - vrastanie ciev umožňuje aj organizáciu hromadiacich sa buniek

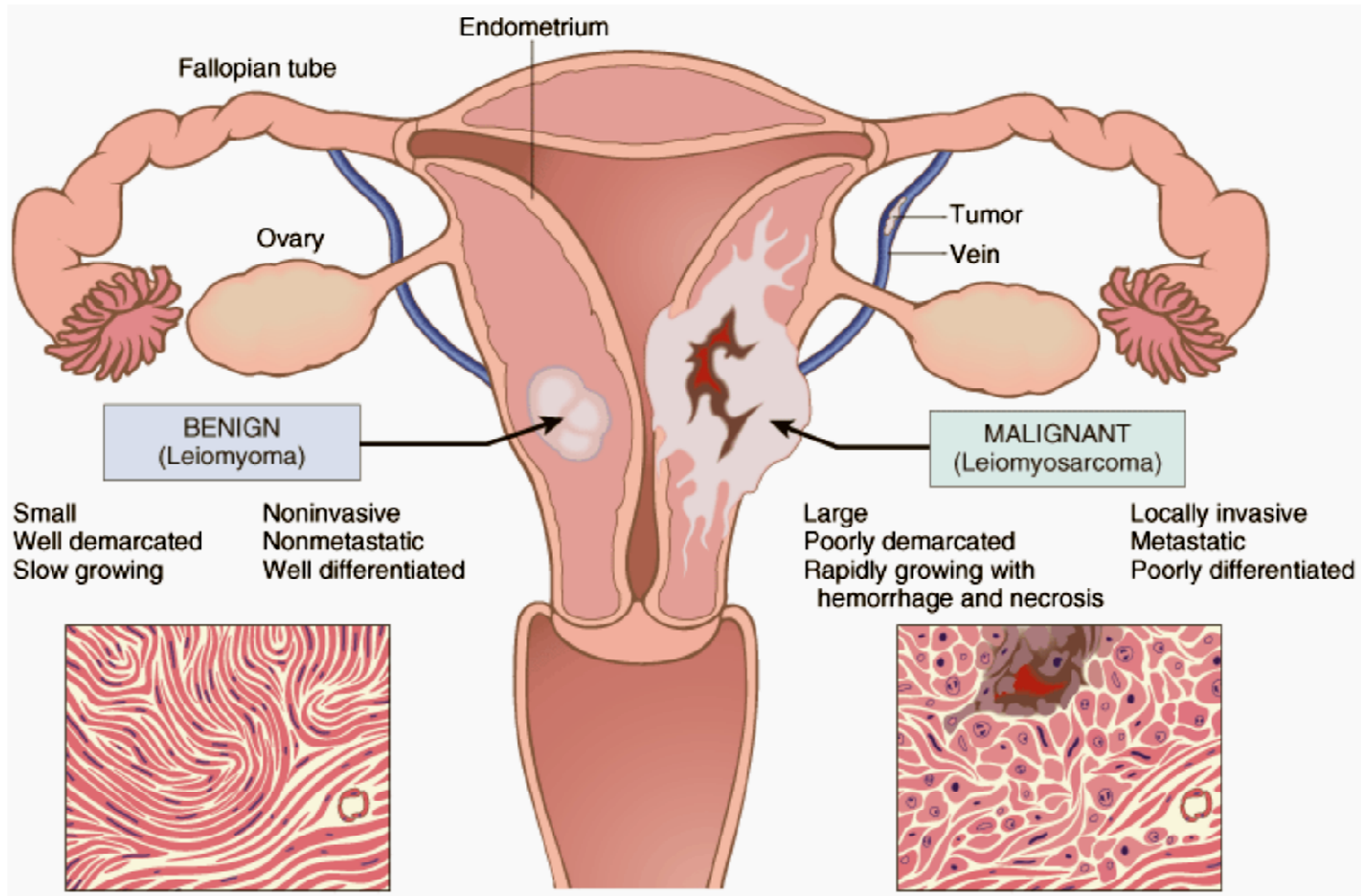
Príklady:

- *Dezmoplázia* – parenchymatózne bunky stimulujú tvorbu nadbytočného kolagenózneho spojiva
- *Scirhotický nádor* – niektoré nádory prsníka sú veľmi tuhé

Prekancerózne stavy

- **Prekancerózy** = ochorenia, patologické nálezy, procesy, u ktorých bol pozorovaný prechod do malígneho bujnenia (dysplastické zmeny). V celom rade prípadov k vzniku nádoru resp. malígneho nedochádza. K prekancerózam sa radia:
  - Niektoré **ne-neoplastické stavy** (*chronická atrofická gastritída, perniciózna anémia, solárna keratóza kože, chronická ulcerózna kolitída, leukoplakia v orálnej dutine, na vulve, na penise; hyperplázia prostaty*)
  - Niektoré **benígne nádory** (*adenomatózna polypóza hrubého čreva (50%), dysplastické zmeny krčka maternice, materské znamienka, papilómy na koži, leiomyóm, pleomorfné adenómy*)
- **Väčšina benígnych nádorov sa nezvrháva do malignity**; generalizácia neexistuje, existujú výnimky (napr. *leiomyosarkóm z leiomyómu; Ca hrubého čreva z papilomatózneho adenómu*)
- **Väčšina malígnych nádorov sa vyvíja od počiatku ako malígne nádory**; (napr.

Porovnanie benígnych a malígnych nádorov

Porovnanie medzi benígnym nádorom myometria (leiomyóm) a malígnou variantou (leiomyosarkóm).

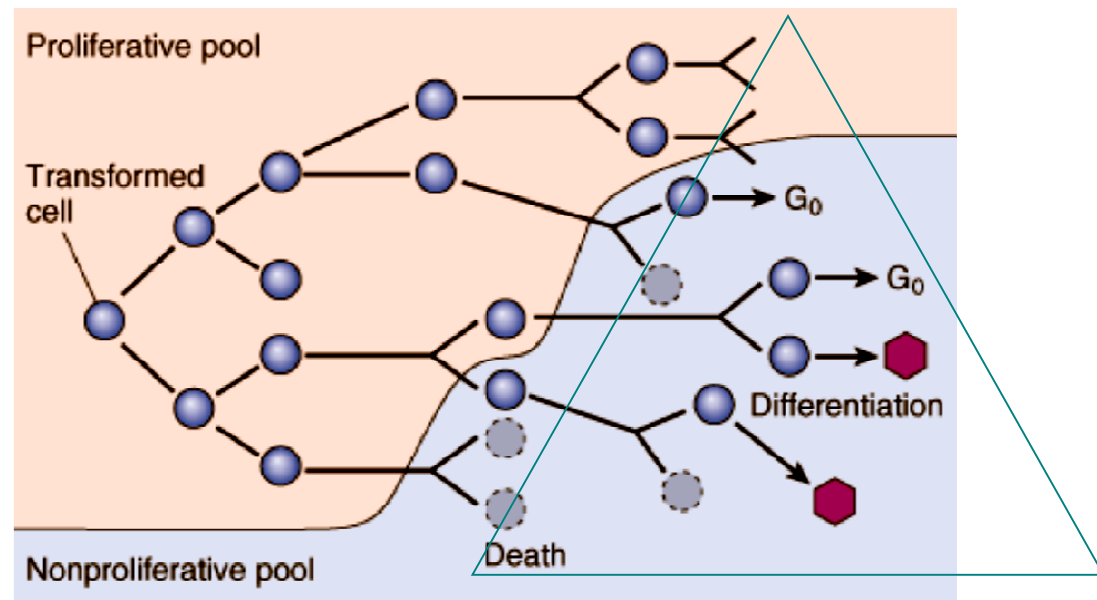
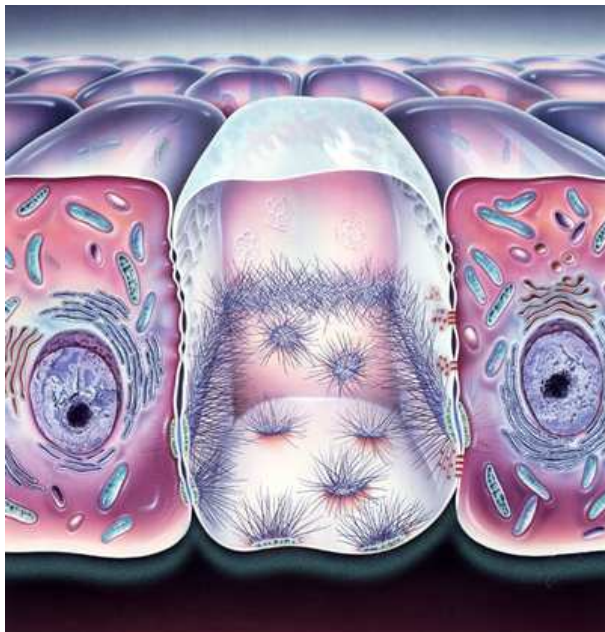
Typy nádorov - terminológia

Tkanivo	Benígne	Maligne
Pozostávajúce z jednej parenchymatóznej bunky		
Spojivo a deriváty	Fibróm Lipóm Chondróm Osteóm	Fibrosarkóm Liposarkóm Chondrosarkóm Osteogénny sarkóm
Endotel a podobné	Hemangióm Lymfangióm	Angiosarkóm, Lymfangiosarkóm Synoviálny sarkóm, Mezotelióm
Meningy	Meningeóm	Invazívny meningeóm
Krvné bunky		Leukémie a lymfómy
Priečne pruhované a hladké svalstvo	Leiomyóm Rhabdomyóm	Leiomyosarcoma Rhabdomyosarcoma
Epitel	Squamocelulárny papilóm Adenóm Papilóm Cystadenóm Bronchiálny adenóm Renálny tubulárny adenóm Hepatocelulárny adenóm Papilóm z prechodných bb. Mola hydatidosa	Skvamocelulárny karcinóm, Bazalióm Adenokarcinóm Papillomatózny karcinóm Cystadenokarcinóm Bronchogénny karcinóm Karcinóm z renálnych tubulárnych bb. Hepatocelulárny karcinóm Karcinóm z prechodných buniek Choriokarcinóm

Funkčné zmeny nádorových buniek

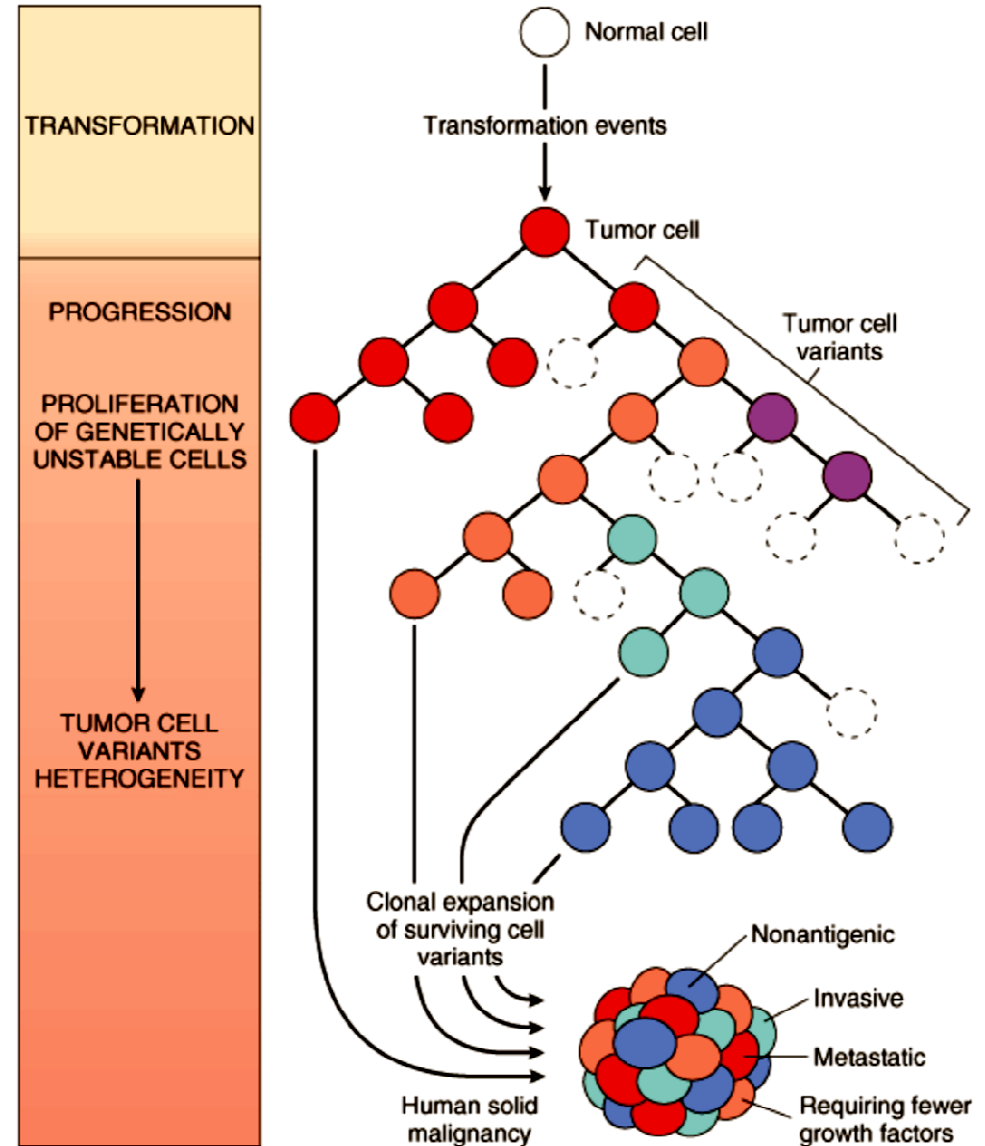
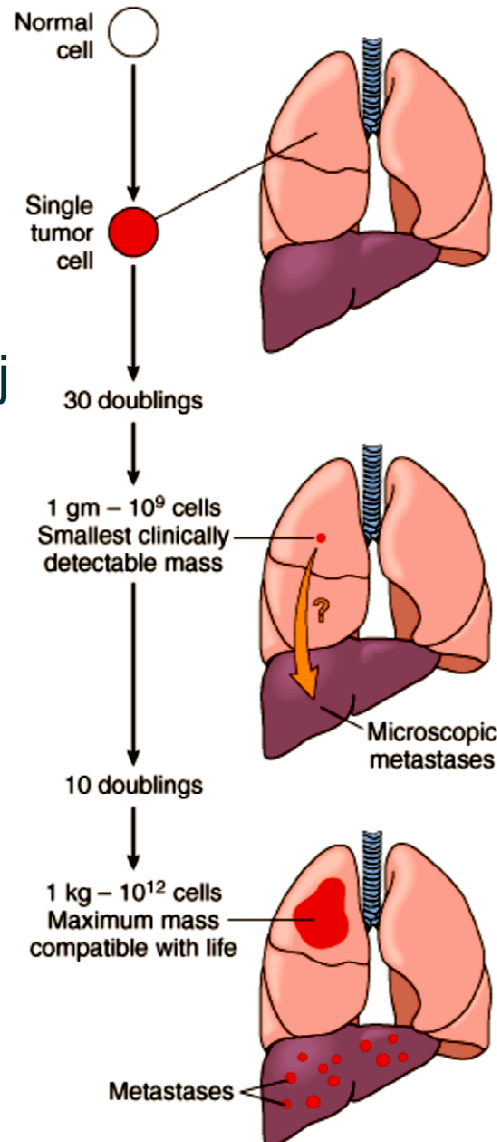
- **Strata adhezivty k ostatným bunkám a podložiu** – ADCG (anchorage dependent cell growth)
  - Zmeny povrchového náboja - zmeny obsahu polysacharidov, lektínov
  - Strata gap junctions – komunikácie medzi bunkami
- **Zmeny povrchových antigénov**
  - alterácia alebo chýbanie normálnych, prítomnosť nových (receptory, transportéry, kanály, a pod.
- **Biochemické zmeny v bunkách** - zmeny intenzity metabolizmu; metabolických ciest
- **Heterogenita** - vytváranie klonov buniek s odlišným vývojom

Ako populácia nádoru rastie čoraz viac buniek umiera

Nádorový rast je postupný mnohostupňový proces

- Transformácia
- Progresia
- Proliferácia
- Nezávislý klonálny vývoj

Etiológia

- Hereditárne faktory
- Chemické faktory (karcinogény)
- Fyzikálne faktory
- Onkogénne vírusy

1. Hereditárna predispozícia k nádorom

1. Vrodené nádorové syndrómy (Autosomálne Dominantné)	
Gén	Vrodená predispozícia
RB	Retinoblastóm
p53	Li-Fraumeniho syndróm (rôzne nádory)
p16INK4A	Melanóm
APC	Familialna adenomatózna polypóza/Ca hrubého čreva
NF1, NF2	Neurofibromatóza 1 a 2
BRCA1, BRCA2	Nádory prsníka a ovárií
MEN1, RET	Mnohonásobná endokrinná neoplázia 1 a 2
MSH2, MLH1, MSH6	Vrodený nepolypózny Ca hrubého čreva
PATCH	Nevoid basal cell carcinoma syndrome (bazalióm)
2. Rodinný výskyt nádorov (Familial nádory)	
Rôzne	Ca prsníka, Ca ovárií, Ca pankreasu
3. Vrodené syndrómy chybnnej opravy DNA (Autozomálne recesívne)	
Mnohé	Xeroderma pigmentosum, Ataxia telangiectasia Bloomov syndróm, Fanconiho anémia

Nádory sú genetické ochorenia spôsobené zväčša mutáciami v somatických bunkách. Hereditárnych je málo. Mutované sú gény obdobné ako sú tie v spontánnom nádoroch ale v germinatívnych bb.

Hlavné karcinogény

1. Priamo pôsobiace karcinogény

▪ Alkylujúce látky

- *β*-Propiolactón
- Dimetyl sulfát
- Diepoxybután
- Protinádorové lieky (cyklofosfamid, chlorambucil, nitrosourea, iné)

▪ Acylujúce látky

- 1-Acetyl-imidazol
- Dimetylkarbamyl chlorid

2. Prokarcinogény vyžadujúce metabolickú aktiváciu

▪ Polycyclické a heterocyclické aromatické karbohydráty

- Benzantracén
- Benz-(a)-pyrén
- Dibenz-(a,h)-antracén
- 3-Methylcholantrén
- 7,12 – Dimethylbenz-(a)-anthracén

▪ Aromatické Amíny, Amidy, Azo farbivá

- 2-Naftylamine (*β*-naftylamín)
- Benzidín
- 2-Acetylaminofluorén
- Dimetylaminoazobenzén (maslová žltá)

▪ Rastlinné a mikrobiálne produkty

- Aflatoxín B
- Griseofulvín
- Cykasín
- Safrol
- Betelové orechy

▪ Iné

- Nitrosamín a amidy
- Vinyl chloride, nikel, chróm
- Insecticídy, fungicídy
- Polychlorované bifenyly

Karcinogény – krátka charakteristika

- **Priamo pôsobiace alkylujúce látky** – nevyžadujú metabolickú aktiváciu ale sú **slabé**
  - protinádorové lieky (napr., cyklofosfamid, chlorambucil, busulfán, and melfalán) – *nádor z lymfoidného tkaniva, leukémia a pod.* (spôsobujú zmeny v DNA)
  - imunosupresívne látky - cyklofosfamid (používané pri reumatoidnej artritíde a Wegenerovej granulomatóze)
- **Polycyclické aromatické uhľohydráty** - vyžadujú metabolickú aktiváciu, veľmi účinné
  - Zdroje: produkty vznikajúce pri horení (spaliny, dym, fajčenie), tuk zo zvierat – údené, opekané, grilované mäso + ryby
  - Nádory rôznych typov a štruktúry (*karcinómy, sarkómy, karcinómy pľúc a mechúra*)
- **Aromatické amíny a azo-farbivá** - vyžadujú metabolickú aktiváciu, účinné pri kumulácii
  - Nádory: *hepatocelulárny Ca* (acetylaminofluorén), *Ca močového mechúra* (β -naftylamín)
  - k metabolizácii (kumulácii) dochádza v pečeni (definitívny karcinogén vzniká napr. účinkom cytochróm P-450 oxygenázy; event. v obličke (glukozidáza), k exkrécii v obličke
  - Zdroje: anilínové farbivá na kožu, výroba a spracovanie gumy (β -naftylamín), azo-farbivá použité pri farbení potravín (napr., maslová žltá, šarlátová červená).
- **Prírodné karcinogény**
  - mykotoxín aflatoxín B1 (*Aspergillus flavus*) – nesprávne uskladnené obilie, ryža a arašidy (*hepatocelulárny Ca* napr. v Afrike a Číne)

Karcinogény – krátka charakteristika

- **Nitrosamíny a amidy** vyžadujú aktiváciu
  - Zdroje: tvoria sa v žalúdku reakciou nitrostabilných amínov a nitrátov (nitrátové konzervanty potravín), ktoré sa premieňajú na nitrity baktériami
  - Nádory: *Ca žalúdka* a iné *nádory GIT-u*
- **Rôzne iné látky**
  - asbest - *bronchogénny Ca*, mezotelióm, nádory GIT-u
  - vinylchlorid (monomér polyvinylchloridu, PVC) - hemangiosarkóm pečene
  - chróm, nikel a iné kovy (v práškovej podobe, výpary) – *nádory pľúc*
  - arzén – rôzne *nádory kože*
  - insekticídy (aldrín, dieldrín, chlordan, polychlorované bifenyly) – nádory u zvierat
- **Promótoory chemických karcinogénov**
  - exogénne faktory – dym (pri fajčení, údení, grilovaní); vírusové infekcie (dýchacie cesty) --- same spôsobujú poškodenie tkaniva a reaktívnu hyperpláziu
  - endogénne faktory – žlčové kyseliny (spracovanie tuku v potrave) - Ca hrubého čreva, hormóny (estrogény – nádory pečene, dietylstilbestrol – postmenopauzálny Ca endometri; alkoholizmus (karcinómy ústnej dutiny; faryngu, laryngu sú 10x častejšie)

Fyzikálne faktory

■ **Ultrafialové žiarenie**

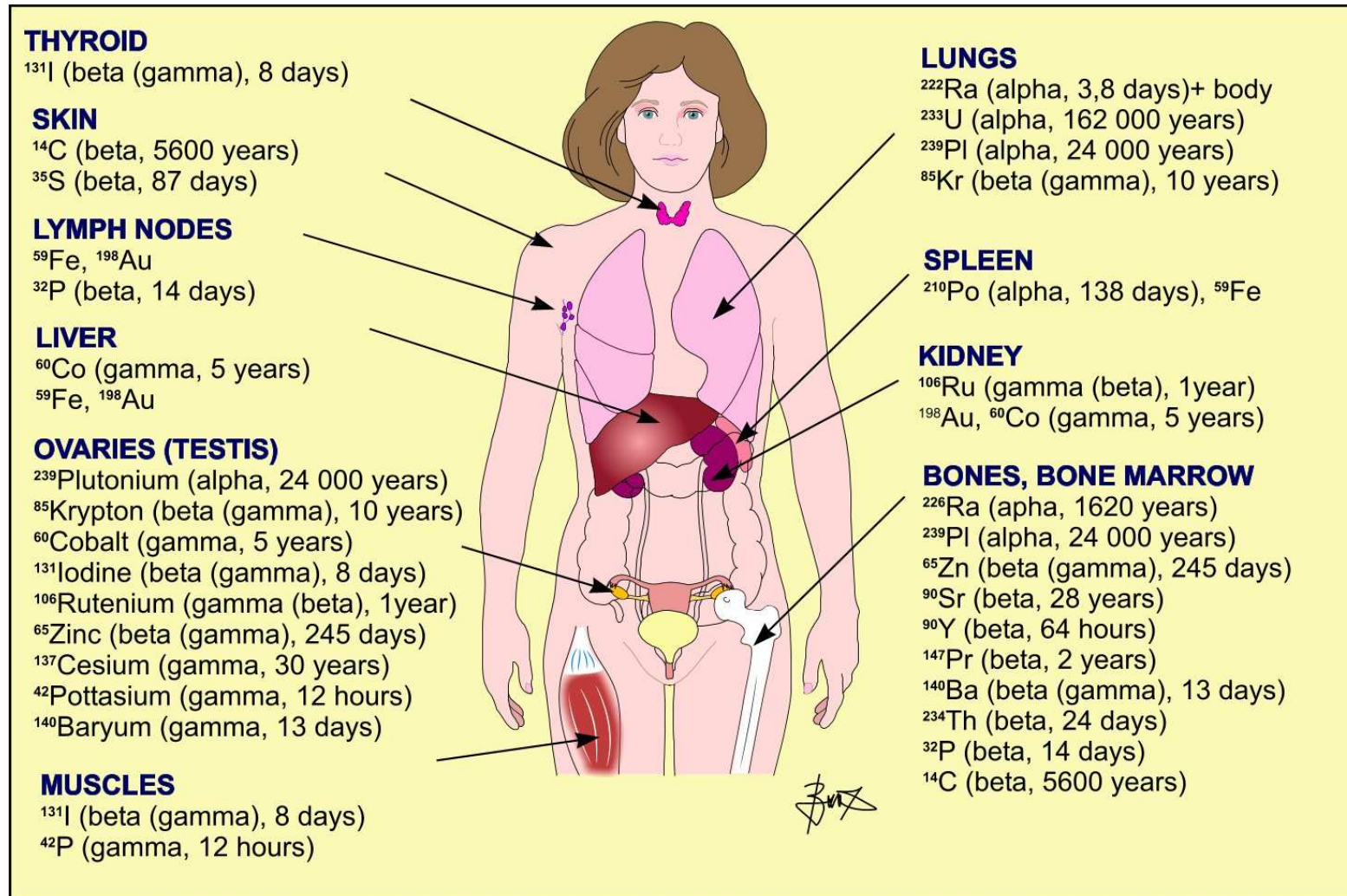
- Príklady: nádory kože u ľudí so svetlou pleťou, blízko rovníka (Queensland, Australia)
- závisí od typu a intenzity UV: UVA (320 - 400 nm), UVB (280- 320 nm), and UVC (200 - 280 nm) a množstva melanínu UVB - ? Ca kože, UVC – filtrovaný ozónovou vrstvou
- Mechanizmus poškodenia
  - (a) nekróza, inaktivácia enzýmov, inhibícia bunkového delenia,
  - (b) mutácie DNA (pyrimidínové diméry v DNA) = mutantné formy RAS a p53 génov
  - (c) vyčerpanie mechanizmu NER (nucleotide excision repair) po UVB =
- napr. nárast frekvencie poškodenia DNA bez opravy - **xeroderma pigmentosum (AR)** – extrémna fotosenzitivita, 2000-x väčšie riziko vzniku nádorov po slnení
- Typy nádorov: **skvamózny Ca kože, bazalióm, malígny melanóm**

■ **Ionizačné žiarenie** (prakticky ľubovoľný nádor), synergický efekt spolu s karcinogénmi

- Príklady:
  - Hiroshima a Nagasaki – akútna a chronická myelocytárna leukémia; neskôr solidné tumory (e.g., Ca prsníka, čreva, tyroidei, pľúc)
  - Marshalove ostrovy – u 90% detí pod 10 r. sa vyvinula do 15 r. nodulárna struma, u ~ 5% z týchto prípadov sa vyvinul karcinóm štítnej žľazy
  - Černobyl – Ca štítnej žľazy u 2000 prípadov detí z oblasti
- Typy nádorov: **Ca tyroidei** – u detí; 9% detí s RTG vyšetrením krku a tváre viac ako 2x za rok
- **Leukémia** - 10- to 12x nárast pri liečebnom ožarovaní (CLL sa po ožiarení nikdy nevyskytuje)
- **Ca prsníka, pľúc a slinných žliaz** (Ca GIT-u je zriedkavé)

Kumulácia rádioaktívnych izotopov

Radiosenzitivné orgány – lymfatické tkanivo, sliznica čreva, kostný dreň, gonády

Radioresponzívne orgány – spojivo, kosti, epitel, endotel

Radiorezistentné orgány – mozog, svaly, pečeň, endokrinné žľazy

Onkogénne vírusy

Vírus	Druh	Nádor
1. DNA vírusy		
Papovavírusy		
Papilómový	človek, zajac, hovädzí dobyt.	Papilómy, Human papilloma virus
Polyómový vírus, SV40	hlodavce	Rôzne nádory, sarkómy
Adenovírusy	hlodavce	Sarkómy
Herpesvírusy		
Marekov vírus	kurčatá	Lymfomatóza
Luckého vírus	žaba	Adenokarcinóm
Epsteinov-Barrovej vírus	človek	Burkittov lymfóm, Nazofaryngálny Ca
Herpes simplex typ 2	človek	Ca cervicis uteri
Herpesvirus saimiri	opica	Lymfóm
Poxvírusy		
Shopeho fibrómový vírus	zajac	Fibróm
Yaba opičí vírus	opica	Papilóm

Onkogénne vírusy

Vírus	Druh	Nádor
2. RNA vírusy		
<i>Sarkómové vírusy</i>		
Rousov sarkómový vírus	kurčatá	sarkómy
Myšací sarkómový vírus	myš, potkan, krysa	sarkómy
Mačací sarkómový vírus	mačkovité, pes, zajac	sarkómy
Bovinný lymfosarkómový vírus	hovädzí dobytok	sarkómy
<i>Leukemické vírusy</i>		
Vtáčí leukemický vírus	vtáky	adenokarcinóm
Myšací leukemický vírus (Gross-Rauscher-Friend)	myš, potkan	leukémia
Mačací leukemický vírus	mačkovité, pes, králik	leukémia
Herpesvirus saimiri	opica	lymfóm
<i>Vírusy nádorov prsnej žľazy</i>		
Myšací mamokarcinomatózný vírus (Bittnerov-Muhlbockov)	myš	karcinóm prsnej žľazy

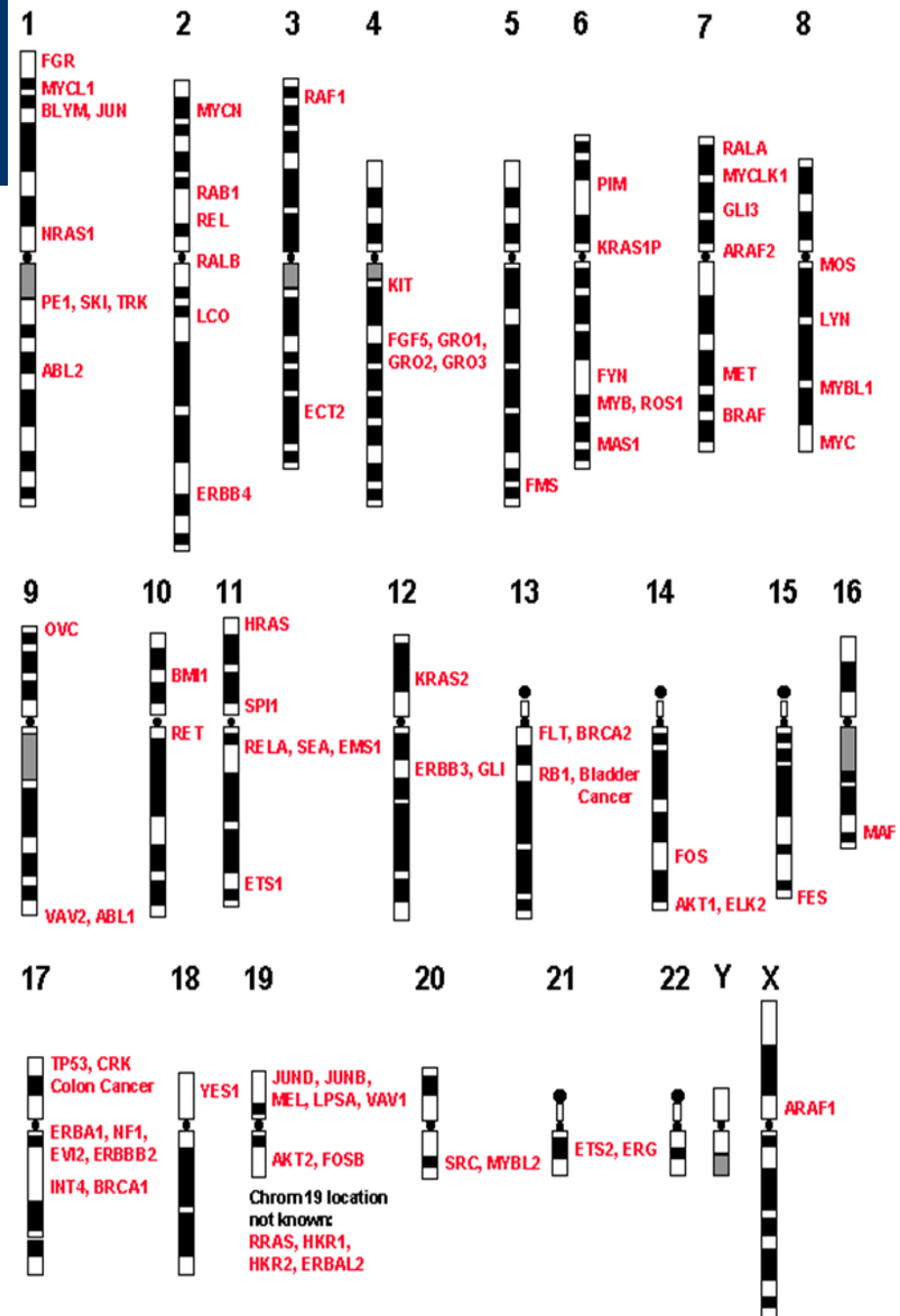
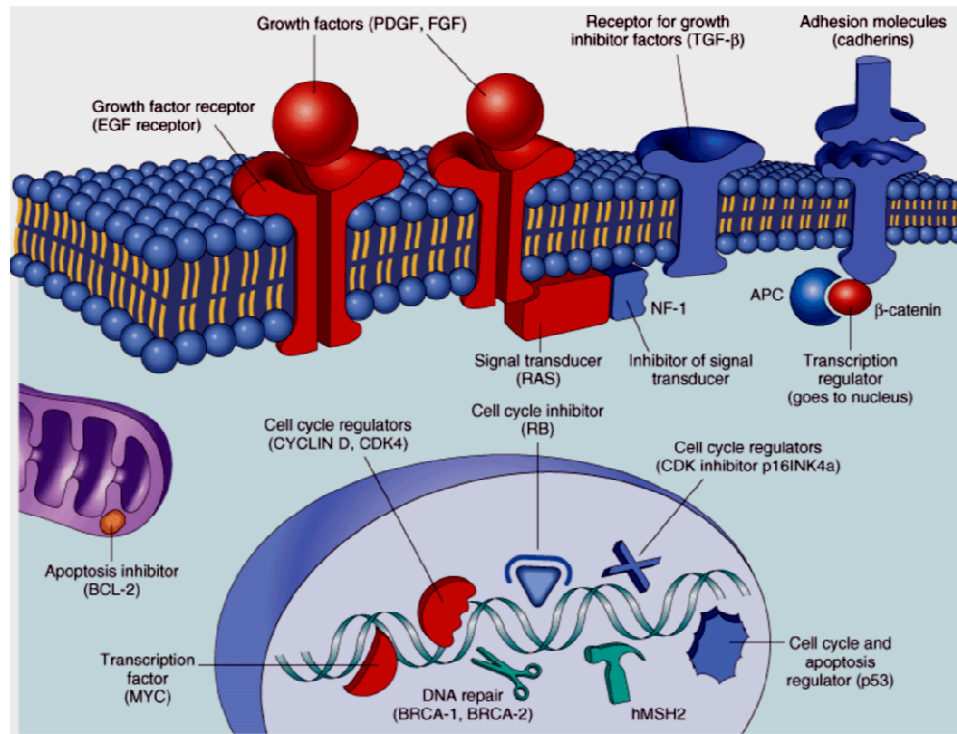
Molekulárne základy nádorovej transformácie

- Onkogény (onkoproteíny)
- Tumorové supresorické gény (TSG)
- Angiogénne proliferátory, antiangiogénne látky
- Mutačné zmeny podporujúce metastázy

Charakteristiky nádorovej transformácie

- **Nádorová transformácia je genetický proces** – vždy sa jedná o neletálnu genetickú alteráciu buniek - somatických event. germinatívnych.
- **Nádorová transformácia je mnohostupňový a postupný proces** – vždy sa jedná postupné a kumulatívne hoci rôzne rýchle zmeny
- Nádor je tvorený **klonálnou expanziou jedinej prekurzorovej bunky** u ktorej nastalo genetické poškodenie (t.j., nádory sú monoklonálne)
- **Karcinogenéza je viacstupňový postupný proces**, a to tak čo sa týka morfológických a biochemických fenotypových zmien, tak aj na genetickej úrovni.
- Pokročilý nádor, obzvlášť malígny, nie je **homogénna masa fenotypovo a genotypovo rovnocenných buniek**, ale **heterogénne spoločenstvo** individualizovaných buniek, s rôznymi schopnosťami – excesívnej proliferácie, lokálnej invazívneho rastu až po schopnosť uvoľniť sa a zakladať nové kolónie – metastázovanie (**fenomén tumorovej progresie**).

Gény objavujúce sa v spojitosti s nádormi

Subcelulárna lokalizácia a funkcie hlavných tried **CAG (cancer-associated genes)**.

- **Protoonkogény** (červeno),
- **TSG** (modro),
- **oprava DNA** (zeleno),
- **gény apoptózy** (fialovo).

Unassigned to a specific chromosome:
YUASA, HS2, INT3, SNO, RMYC, BMYC, HRASP, TC21, TIM, PTI-1

4 hlavné génové skupiny v nádorovej genéze

- **Rast stimulujúce onkogény** – mutované formy génov (protoonkogénov), ktoré zapríčiňujú v postihnutej bunke nadmernú, autonómnú nekontrolovanú proliferáciu; jedná sa o špecifické **ziskové mutácie pôsobiace AD – podobným efektom** - stačí mutácia génu na 1 alele;
  - **onkoproteín** – produkt onkogénu; zabezpečujú nezávislý rast nádoru
  - **protoonkogény** = normálne varianty onkogénov; sú nevyhnutné pre rast a proliferáciu tkanív, hlavne v embryogenéze; inaktivačné mutácie (všeobecne častejšie ako onkogénne) vedú prenatálne k abortom; **protoonkoproteín** = normálny produkt
- **Tumorové supresorové gény (TSG)** – gény zabezpečujúce zastavenie bunkového cyklu a proliferácie; k neoplázii vedú **inaktivačné (stratové) mutácie** TSG alebo inhibícia účinku ich produktov (**strata funkcie oproti norme**); nutné aby boli poškodené obe alely génu (**AR- podobné**); jedna normálna alela vyprodukuje dostatok produktu na zabránenie efektu (pre nazývané ako recesívne onkogény); v niektorých prípadoch to neplatí allele is lost or inactivated.[34] This loss of function of a recessive gene caused by damage of a single allele is called haploinsufficiency. Genes that regulate apoptosis.
- **Gény regulujúce programovanú smrť bunky** – sa môžu správať dominantne ako onkogény alebo recesívne ako tumorové supresorové gény. Jedná sa o **inhibičné mutácie**
- **Gény zabezpečujúce reparáciu DNA** – zabezpečujú opravu neletálneho poškodenia génov vrátane vyššie uvedených génov. Ich **inhibičné mutácie** predisponujú ku genómovej instabilite a udržiavaniu viacnásobných mutácií v populácii a k vývoju neoplázií. Až na výnimky sa jedná o **AR mód efektu** podobný TSG.

ONKOGENY

Skupiny onkogénov podľa funkcie

Category	Proto-oncogene	Mode of Activation	Associated Human Tumor
1. Rastové faktory			
PDGF-β chain	SIS	Overexpression	Astrocytome Osteosarcoma
Fibroblast growth factors	HST-1 INT-2	Overexpression Amplification	Stomach cancer Bladder cancer Breast cancer Melanoma
TGFalfa	TGFalfa	Overexpression	Astrocytomas Hepatocellular carcinomas
HGF	HGF	Overexpression	Thyroid cancer
2. Receptory rastových faktorov			
EGF-receptor family	ERB-B1 ERB-B2	Overexpression Amplification	Squamous cell carcinomas of lung, Breast and ovarian cancers
CSF-1 receptor	FMS	Point mutation	Leukemia
Receptor for neurotrophic factors	RET	Point mutation	Multiple endocrineneoplasia 2A and B, familial medullary thyroidcarcinomas
PDGF receptor	PDGF-R	Overexpression	Gliomas
Receptor for stem cell (steel) factor	KIT	Point mutation	Gastrointestinal stromal tumors and other soft tissue tumors

Skupiny onkogénov podľa funkcie

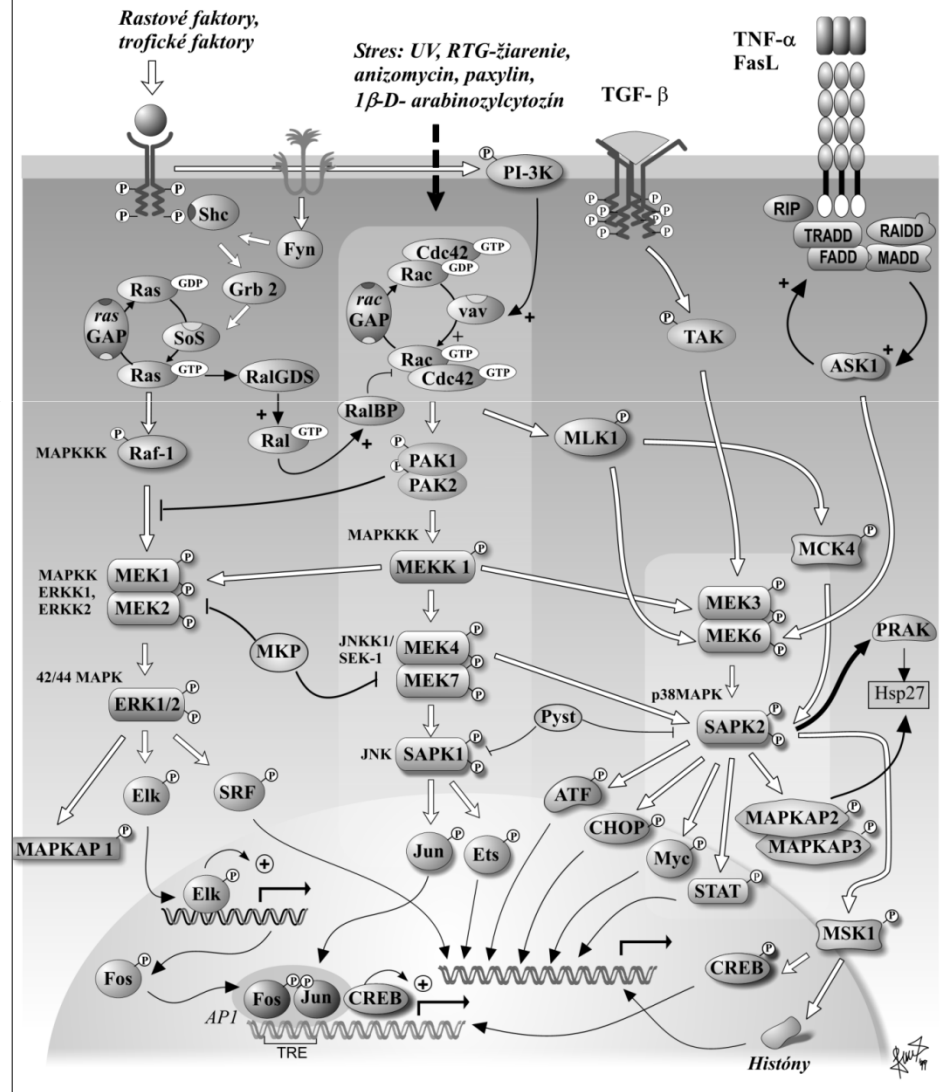
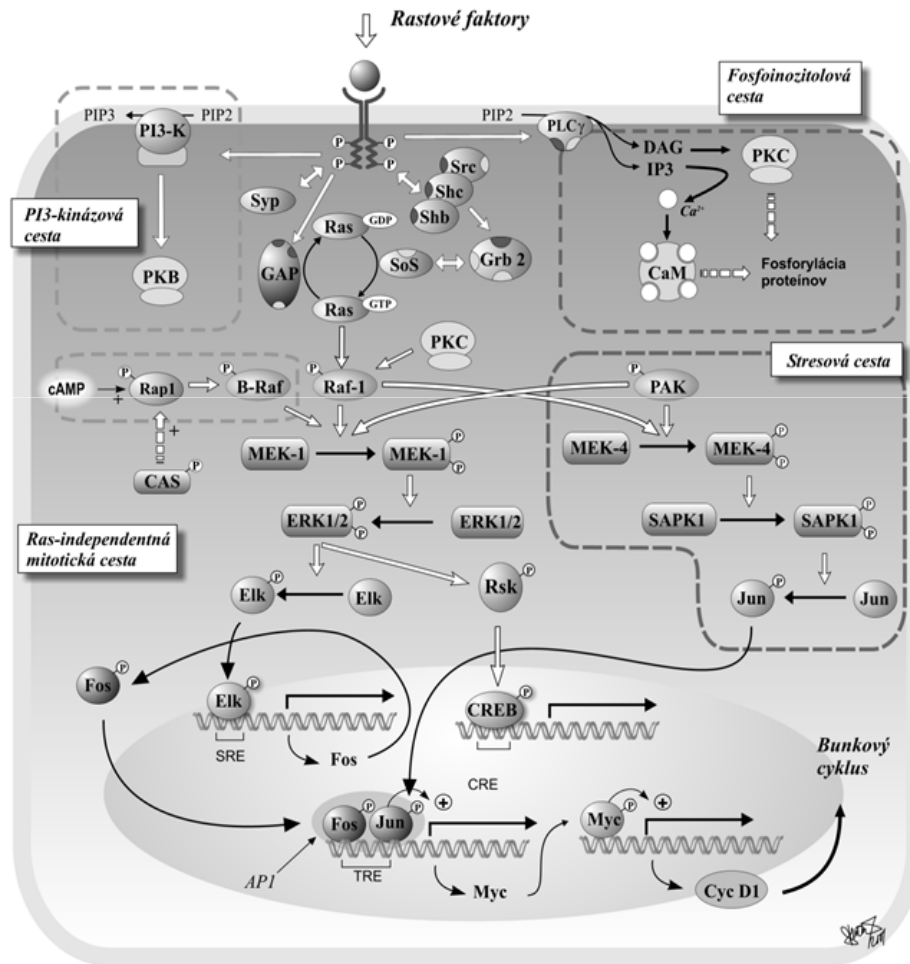
(pokrač.)

3. Vnútrobunkové signálne peptidy			
GTP-binding	K-RAS	Point mutation	Colon, lung, and pancreatic tumors
	H-RAS	Point mutation	Bladder and kidney tumors
	N-RAS	Point mutation	Melanomas, hematologic malignancies
Nonreceptor tyrosine kinase	ABL	Translocation	Chronic myeloid leukemia Acute lymphoblastic leukemia
RAS signaling	BRAF	Point mutation	Melanomas
WNT signal transduction	β -catenin	Point mutation Overexpression	Hepatoblastomas, hepatocellular carcinoma
4. Traskripčné regulátory			
Transcriptional activators	C-MYC N-MYC L-MYC	Translocation Amplification Amplification	Burkitt lymphoma Neuroblastoma Small cell carcinoma of lung
5. Regulátory prechodu cez bunkový cyklus			
Cyclins	CYCLIN D	Translocation Amplification	Mantle cell lymphoma, Breast and esophageal cancers
	CYCLIN E	Overexpression	Breast cancer
Cyclin-dependent kinase	CDK4	Amplification or point mutation	Glioblastoma, melanoma, sarcoma

Rastová kaskáda a stresová mitogénna cesta

Ras – dependantná kaskáda

Ras – independentná stresová kaskáda

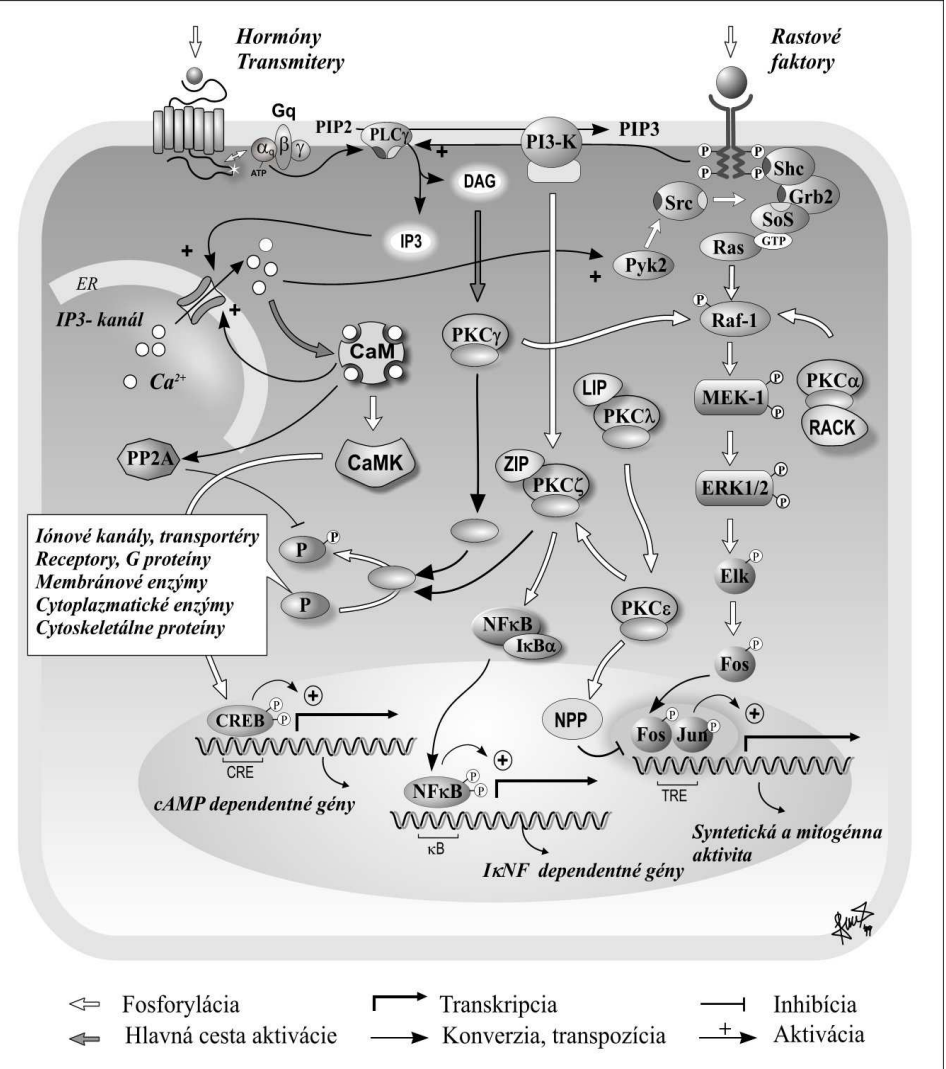
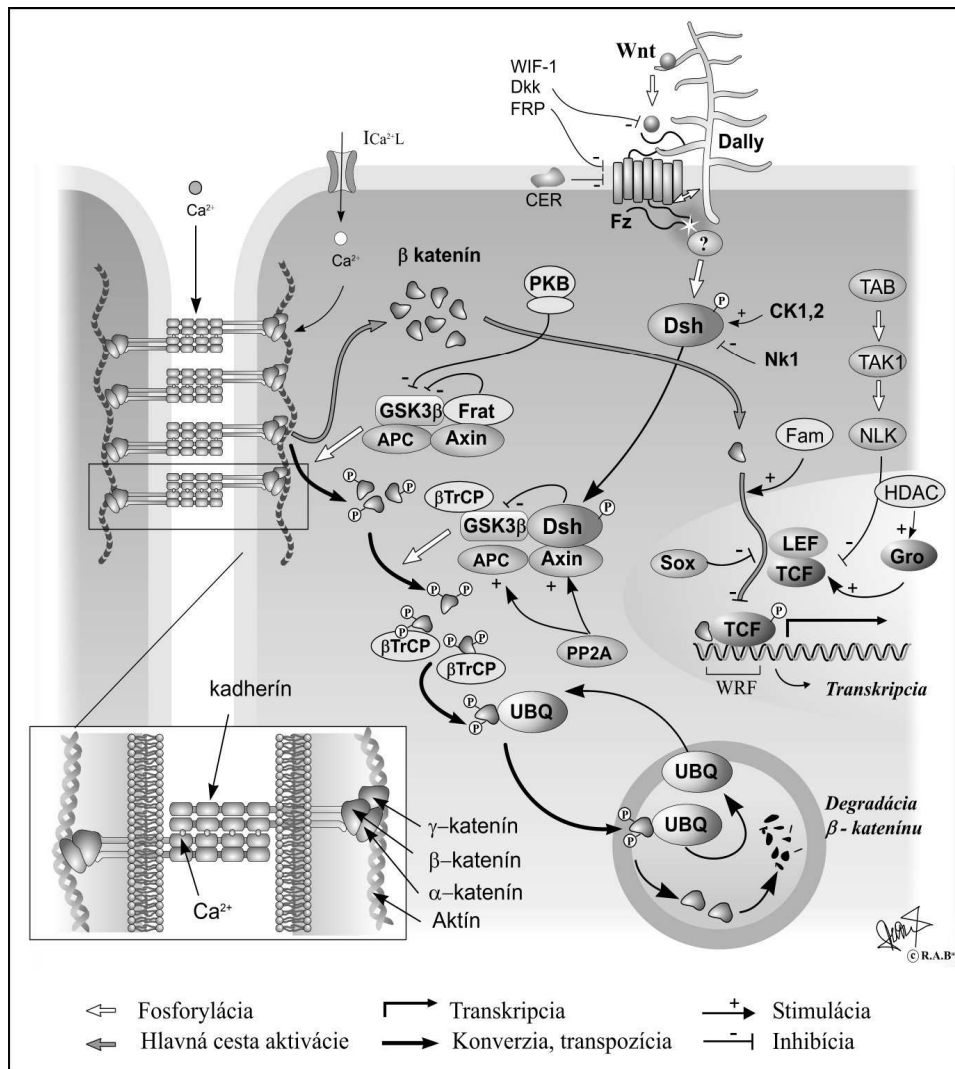

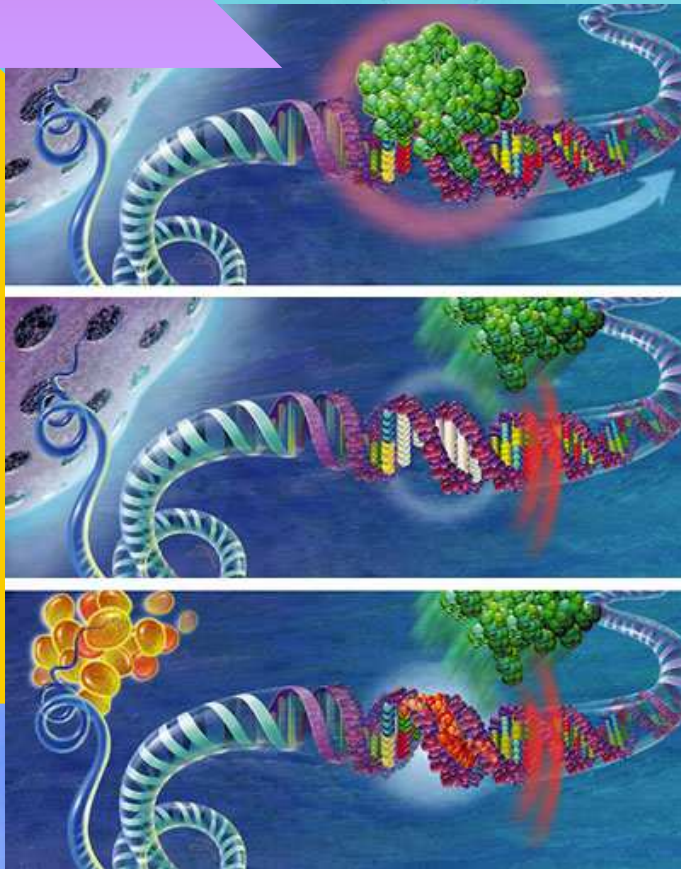
⇐ Aktivácia fosforyláciou   + Aktivácia, stimulácia   Domény: SH2
 ⊥ Inhibícia   ➡ Transkripcia   SH3
 ← Premena, Presun   ⊔ Response element   TRE

Signálne kaskády v nádorovom raste

Wnt – b kateninová kaskáda

IP3/DG dependentná cesta

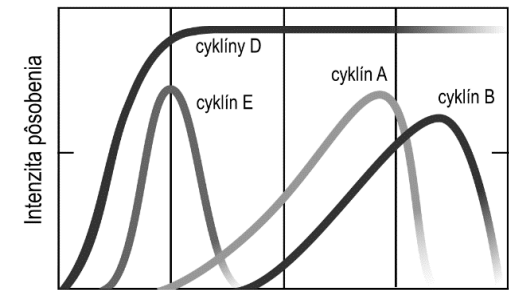
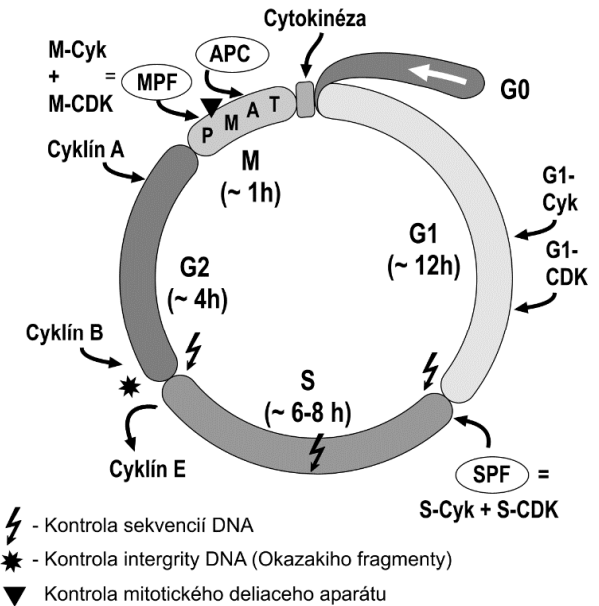
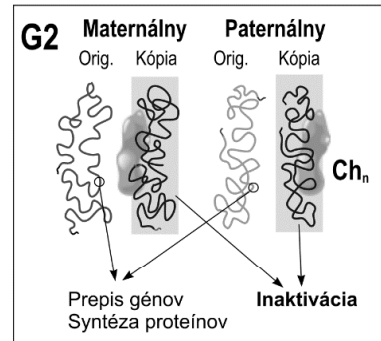
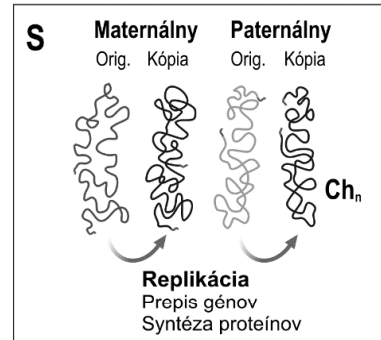
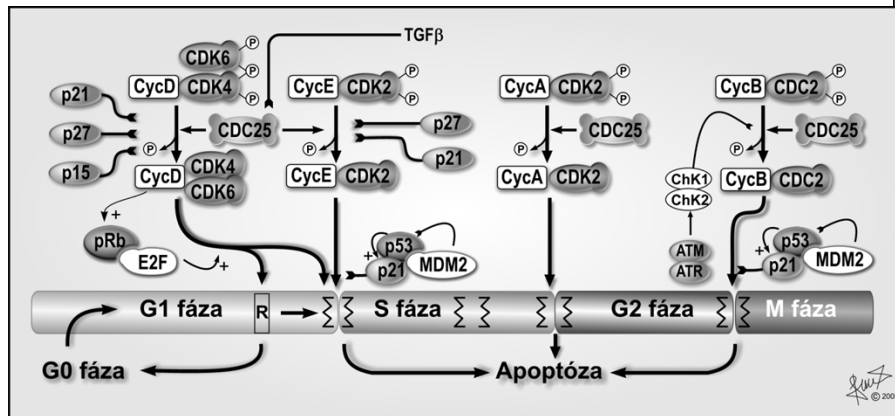
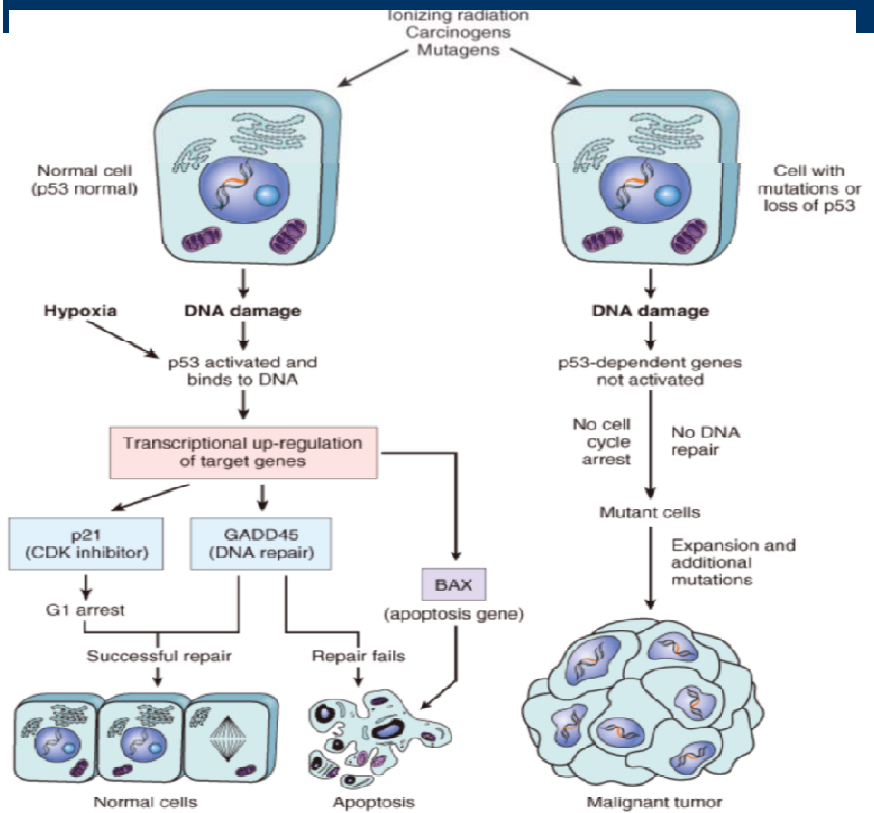

TUMOROVÉ SUPRESORY

Tumorové supresorové gény

Lokalizácia	Gén	Funkcia	Somatická mutácia	Germinatívne mutácie
Cell surface	TGF- β recep.	Rastová supresia	Ca hrubého čreva	---
	E-cadherin	Medzibunková adhézia	Ca žalúdka	Familiálny karcinóm žalúdka
Inner plasma membrane	NF-1	Inhibícia RAS signaliz. Inhib. B. cyklu p21	Neuroblastómy	Neurofibromatóza typu 1, sarkómy
Cytoskeleton	NF-2	Cytoskeletálna stabilita	Schwanómy a meningeómy	Neurofibromatóza typu 2, Schwanómy akustika, meningeómy
Cytosol	beta-catenin/ APC	Inhibícia Notch – β katenínovej signalizácie	Karcinómy žalúdka, colon, pancreas; melanóm	Familiálna adenomatózna polypóza coli/ Ca colon
	PTEN	PI-3 kinázová sig. trasn.	Karcinómy endometria, prostaty	Neznámy
	SMAD 2, SMAD 4	TGF- β signal. transd.	Colon, pancreas tumors	Neznámy
Nucleus	RB	Regulácia bunkového cyklu	Retinoblastoma; osteosarcoma	Retinoblastomas, Ca breast, colon, lung
	p53	Zastavenie bunk. cyklu indukcia apoptózy	Asi 80 % nádorov	Li-Fraumeni sy., multiple Ca
	WT-1	Nuclear transcription	Wilms tumor	Wilmsov tumor
	p16 (INK4a)	Regulácia bunkového cyklu; inhibícia CDK	Karcinóm pankreasu, prsníka, esofagu	Maligný melanóm
	BRCA-1, BRCA-2	Oprava DNA	---	Ca breast, ovary Ca male breast
	KLF6	Transkripčný faktor	Prostata	---

Faktory kontrolujúce bunkový cyklus

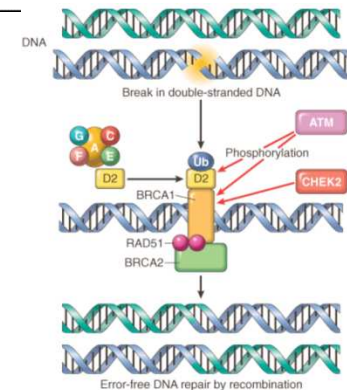
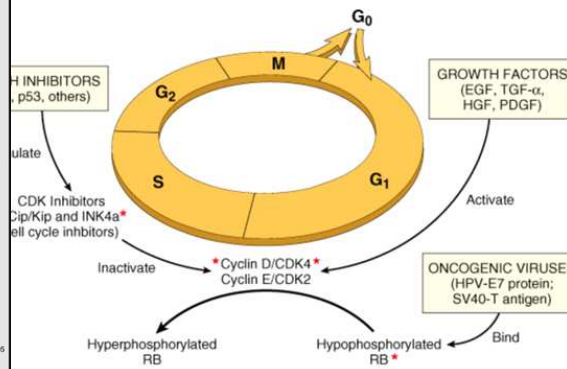

G1 - rast a príprava chromozómov na replikáciu *monochromatidové chromozómy*

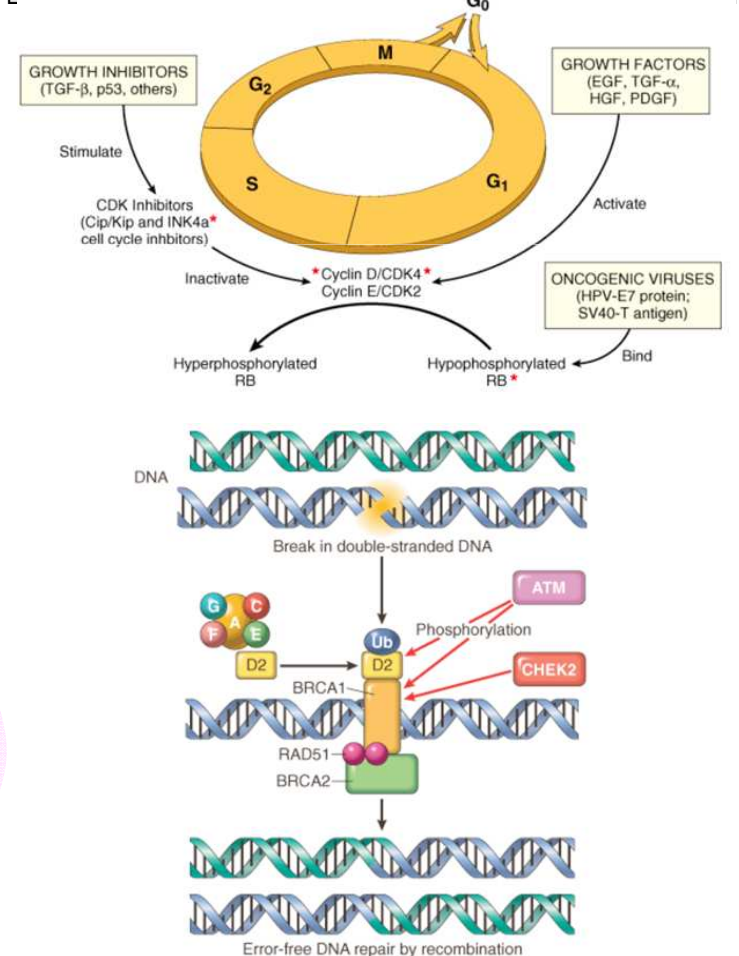
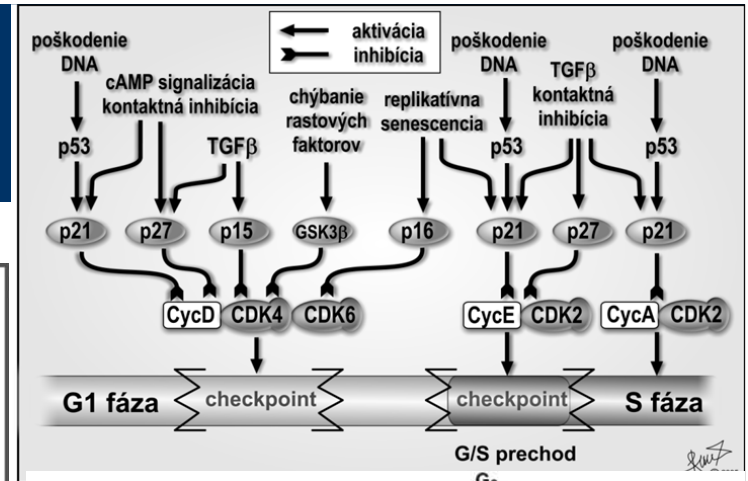
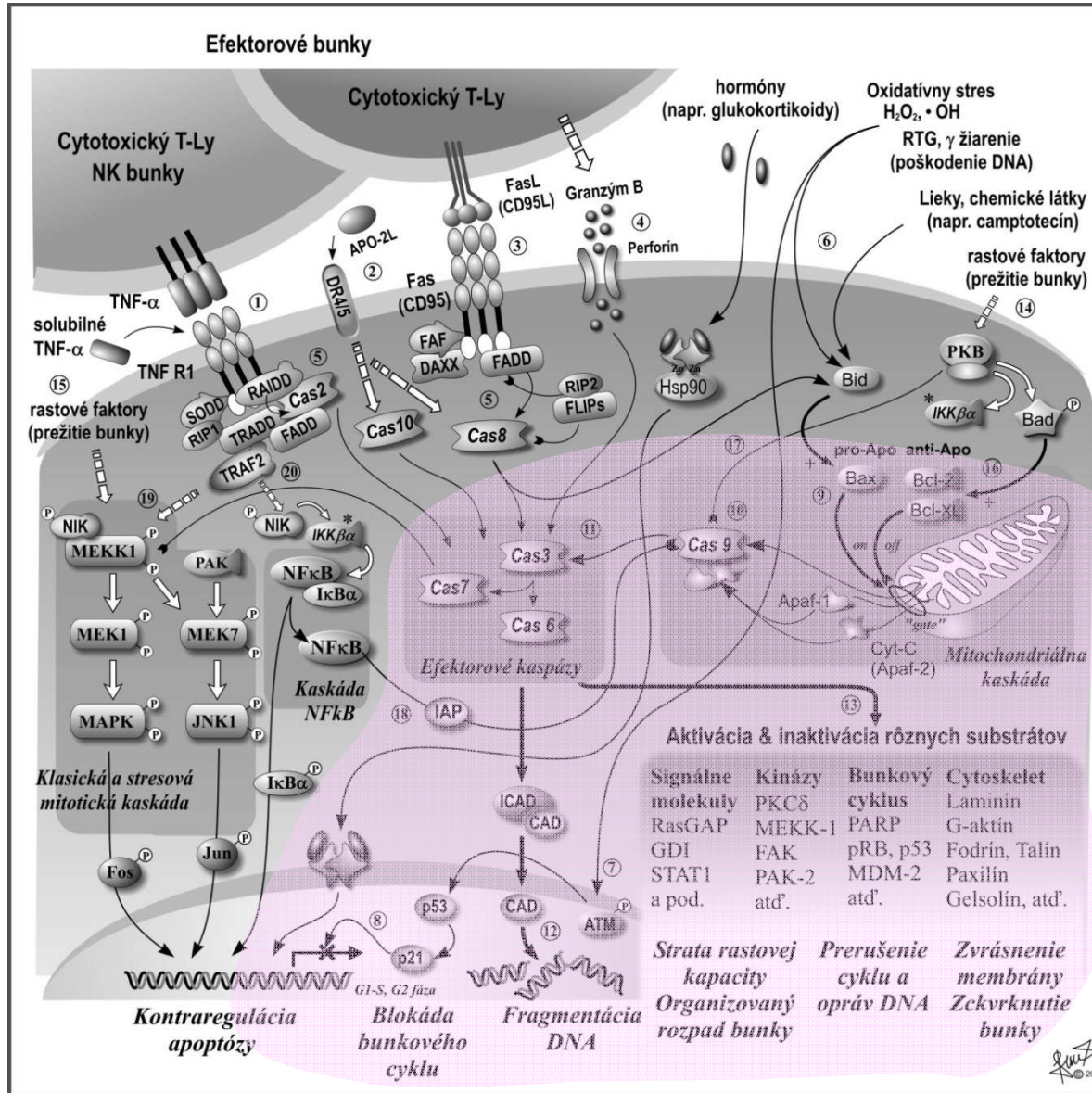
S - syntéza (zdvojenie DNA) a centriol *dichromatidový chromozóm*

G2 - syntéza proteínov z jednej kópie DNA, namnoženie organel, cytoskeletu, enzýmov

M - mitóza - rozdelenie na 2 dcérske bunky (profáza - metafáza - anafáza - telofáza)

Apoptóza

ONKOGENY

Cesta RTK

ABL1
ALK
BRAF
EGFR
EPHB2
ERBB2
FES
FGFR1-3
FLT3,4
JAK2
K-RAS, N-RAS
NTRK1,3
PDGFB
PDGFRB
NF1

SUPRESOROVÉ GENY

Cesta p53

HPVE6
MDM2
Notch1
TP53 (p53)
WT1

Cesta Pi3K

Akt 2
FOXO1A, 3A
PI3KCA
STK11 (LBK1)
PTEN
TSC1,TSC2

Cesta GLI

GLI
EXT1,2
PTCH
SUFU

Cesta HIF1

FH
SDHB,C,D
VHL

Cesta RB

CCND1 (Cyklin D1)
HPVE7
TAL1
TFE3
CDKN2A (p14ARF)
CDK4
RB1

APOPTÓZA

BCL2
TNFRSF6 (FAS)
BAX
CYLD

Cesta APC

CTNNB1 (B- katenín)
APC
AXIN2
CDH1 (E-Cadherin)
GPC3

SMAD

EWSR
RUNX1
SMAD2
TGFB1
TGFB2
BMPR1A
MEN1
SMAD4 (DPC4)

Neznáma

BHD
HRPT2
NF2

GENY STABILITY

Cesta MMR

MSH2,MLH1
MSH6,PMS2

Cesta BER

MUTYH

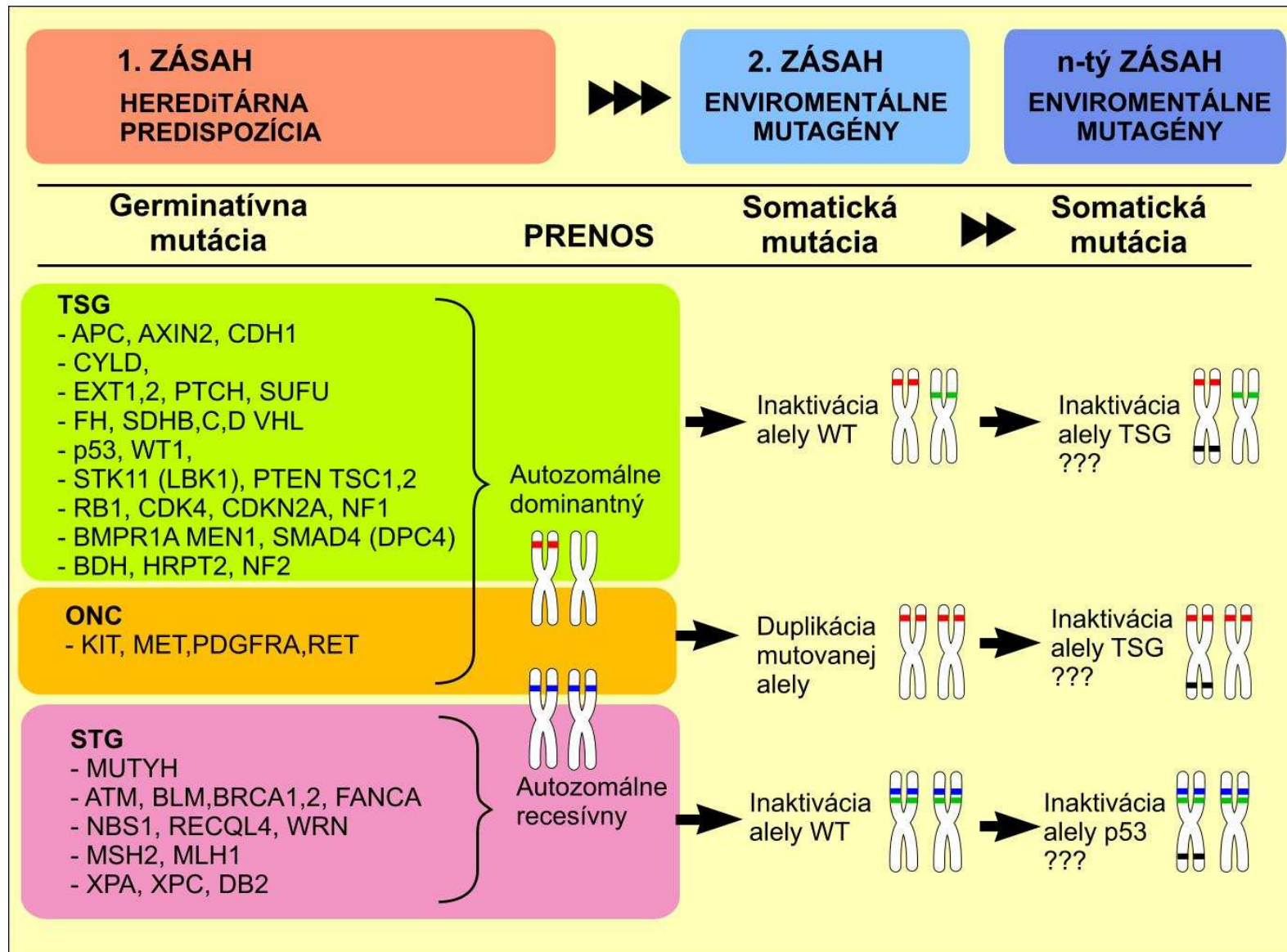
Cesta CIN

ATM
BLM
BRCA1,BRCA2
FANCA,C,D2,E,F,G
NBS1
RECQL4
WRN

Cesta NER

XPA,C
ERCC2-5
DDB2

Koncept hereditárnej predispozície

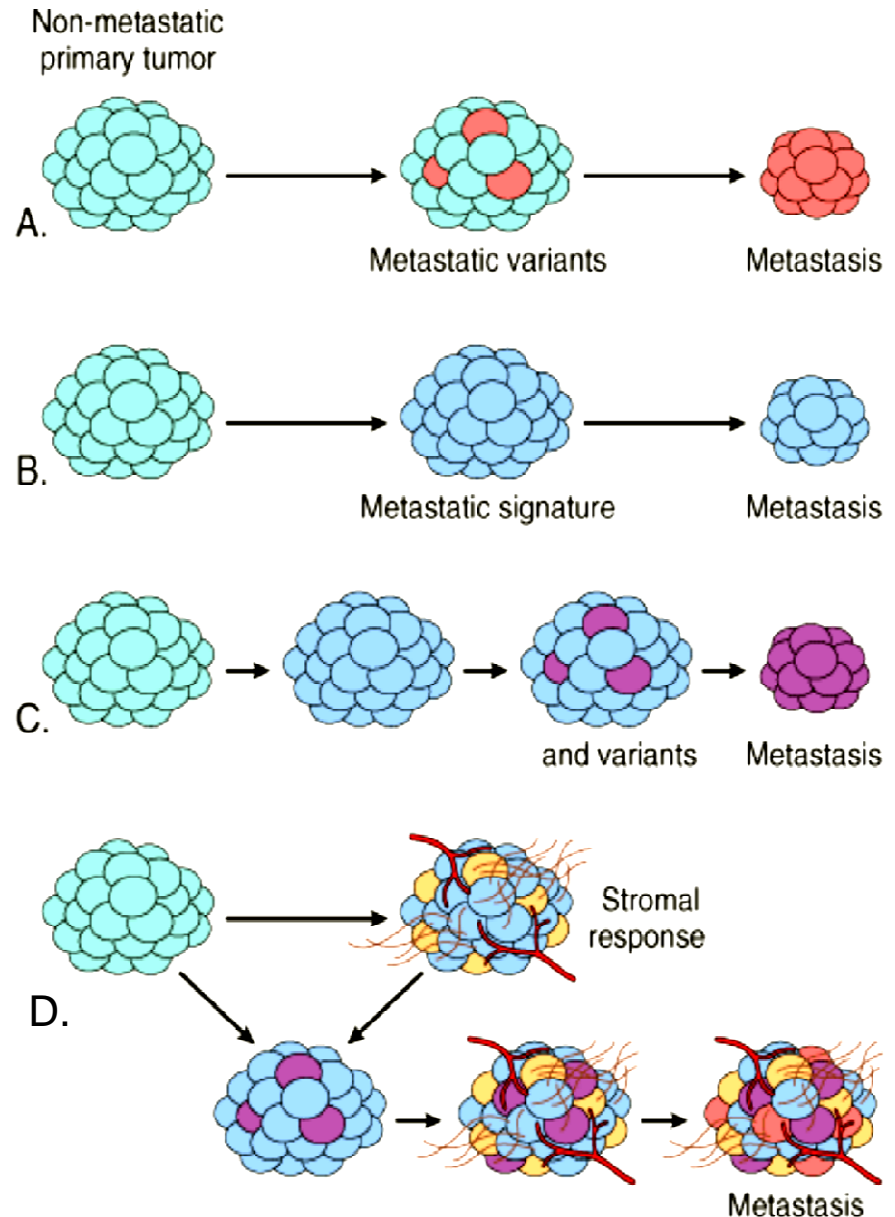
Metastázovanie

Gény a produkty ovplyvňujúce metastazovanie

- **Gény suprimujúce metastazovanie (MSG, metastasis suppressor genes)** = funkčne rôznorodá skupina génov, ktorých produkty utlmujú metastazovanie malígnych nádorov, zakladanie nových kolónií a angiogézu bez zjavného vplyvu na ich tumorigenicitu, tzn. proliferáciu.
- **Metastatické gény (metastasis promoting genes, MPG)** – gény a ich produkty, ktoré zohrávajú úlohu v metastatickom fenotype určitých typov nádorov a metastazovaní do konkrétnych typov tkanív (ich výskyt v nádoroch má výpovednú hodnotu pri prognóze, ktorá je horšia)

Modely metastázovania z primárneho nádoru

- Ako vzniká metastatický klon je málo známe, i to koľko bb. sa uvoľní; na záver je zničených ~ 99%
- Metastázu dokončí zrejme len pár buniek; ak nádor objemu 10^9 bb vznikol z 1 b; potom to stačí.
- A. Metastatické schopnosti sa vypestujú zákonite ale len u **raritných klonov v nádore**; z 10^9 bb. Metastazuje niekoľko desiatok-stoviek; prežije pár
- B. Metastatické danosti sa objavujú nakoniec u **väčšiny buniek nádoru**, z nich sa oddelí reálne metastazujúci pool ~ $n \cdot 10^2$ buniek; prežije málo
- C. Metastatické danosti sa síce objavujú u **väčšiny buniek nádoru**, ale reálne schopnosti metastázovať dozrejú len u malej subpopulácie
- D. Metastázovanie nie „primárnym zámerom nádoru“; či danosti existujú alebo nie, ich vývoj je zásadne ovplyvnený stromou tumoru, mechanizmami angiogenézy, lokálnej invazivity a rezistencie na imunitnú elimináciu.

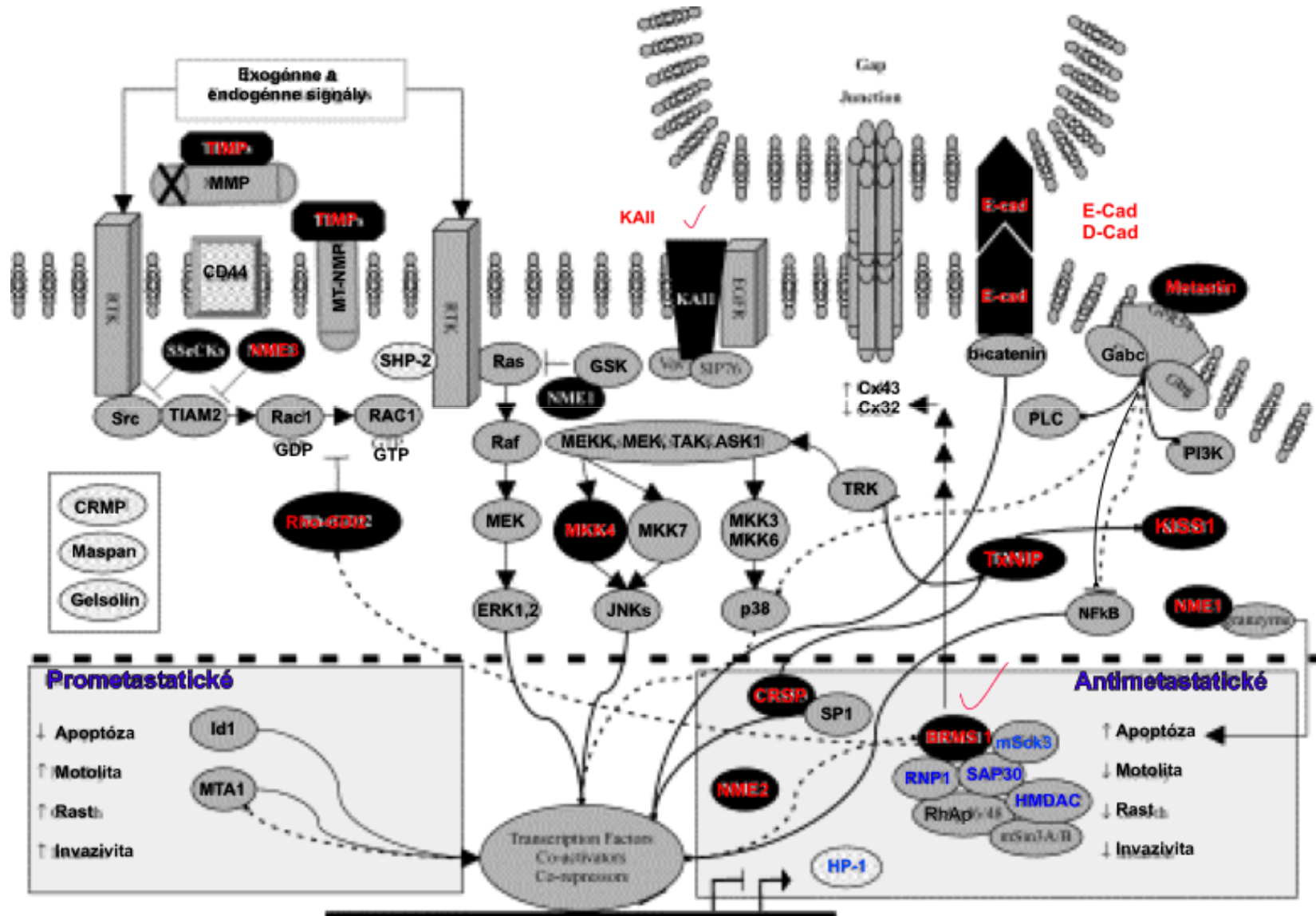
Gény utlmujúce metastazovanie (MSG)

Gén (alter. názvy)	Lokus	Produkt	Zabraňuje metastázam/ poškodený u
KISS1	1q32	Metastín	Ca mammae, Maligný melanóm, Tyroidálne adenómy
KAI1 (CD82)	11p11.2-13	Tetraspanín	Ca prostaty, ezofagu, Ca mammae, Ca pľúc, močového mechúra, pankreasu
BRMS1	11q13.1-q13.2	?	Ca mammae (Breast Cancer Metastasis Suppressor 1)
Maspín (SerpínB5)	18q21.3	Inhibítor proteáz 5	Ca mammae
NME1 (nm23H1)	17q21.3	?	Akútna myeloidná leukémia, non-Hodgkinovské lymfómy, neuroblastóm
NME2 (nm23H2) NME4 (nm23H4) MKK4	17q21.3 16p13.3 17	?	Ca mammae, Ca prostaty
TIMP2	17q25	Tkanivový inhibítor metaloproteináz 2	Ca pečene, chondosarkóm, Ca mammae, maligný melanóm, Ca moč. mechúra, Ca pľúc – nemalobun-kový karcinóm, pľúcne MTS
TIMP1	Xp11.3-p11.23	Tkanivový inhibítor metaloproteináz 1	Maligný melanóm, chondosarkóm, Ca pľúc - nemalobunkový karcinóm
CD44	2p22	tyrozín-fosfatáza	Karcinómy žlčových ciest, nádory ovária , moč.ového mechúra

Gény utlmujúce metastazovanie (MSG)

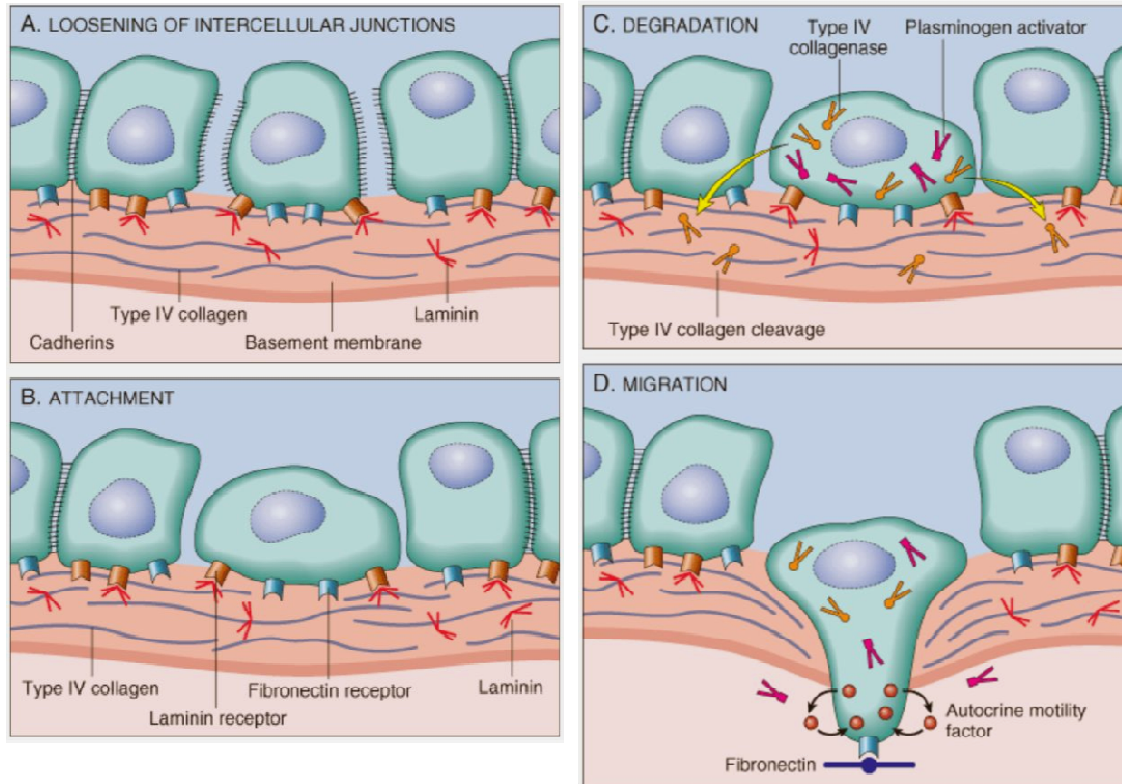
Gén (alter. názvy)	Lokus	Produkt - funkcia	Zabraňuje metastázam/ poškodený u
Klaudín 1 a 4		Komponenty tight junctions	
CRSP		Traskripčný koaktivátor / korepresor	
CTGF	11q13.1-q13.2	Connective tiisue growth factor	
Maspín (SerpínB5)	18q21.3	Inhibítor proteáz 5	Ca mammae
NME1 (nm23H1)	17q21.3	?	Akútna myeloidná leukémia, non- Hodgkinovské lymfómy, neuroblastóm
NME2 (nm23H2) NME4 (nm23H4) MKK4	17q21.3 16p13.3 17	?	Ca mammae, Ca prostaty
TIMP2	17q25	Tkanivový inhibítor metaloproteináz 2	Ca pečene, chondosarkóm, Ca mammae, maligný melanóm, Ca moč. mechúra, Ca pľúc – nemalobun-kový karcinóm, pľúcne MTS
TIMP1	Xp11.3-p11.23	Tkanivový inhibítor metaloproteináz 1	Maligný melanóm, chondosarkóm, Ca pľúc - nemalobunkový karcinóm
CD44	2p22	tyrozín-fosfatáza	Karcinómy žlčových ciest, nádory

Lokalizácia produktov anti- a prometastatických

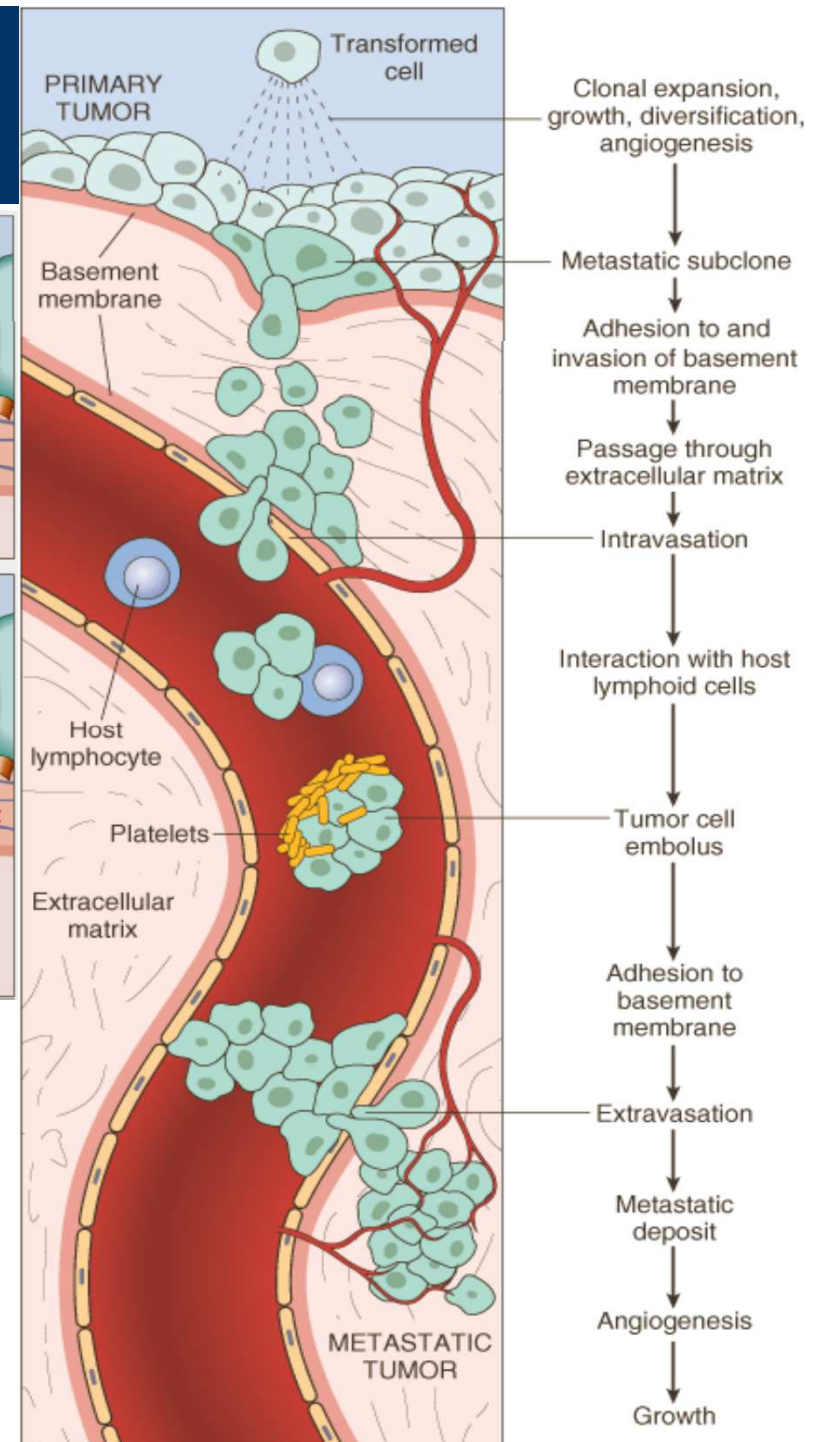

Podiemky potrebné k metastázovaniu

- zníženie adhezivity medzi bunkami
- odstránenie adhézie buniek k BM a ECH
- sekrécia MMP – degradácia spojiva
- zmena povrchových antigénov – prechod do a z ciev + únik pred lymfocytmi

Invazivita

Nadprodukcia metaloproteináz u rôznych nádorov

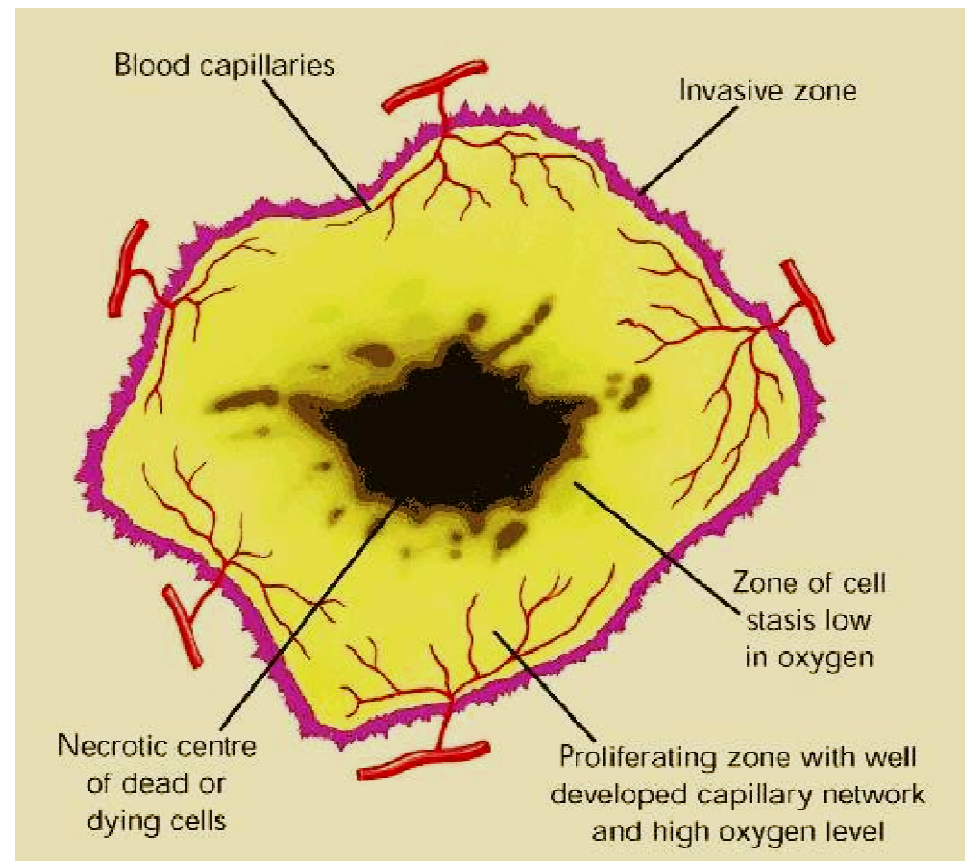
Gén	Lokus	Ochorenie
MMP1	11q22-q23	Maligný melanóm, chondosarkóm
MMP2	16q13	Ca žalúdka, Ca pečene, pečňové metastázy, kolorektálny Ca, Ca ústnej dutiny, malígne gliómy, chondosarkóm, osteosarkóm, Ca mammae
MMP3	11q23	Maligný melanóm
MMP7	11q21-q22	Ca ezofagu
MMP9	20q11.2-q13.1	Ca žalúdka, malígne gliómy, kolorektálny Ca, Ca ústnej dutiny, chondorsarkóm
MMP11	22q11.2	Ca mammae, Ca ezofagu, Ca pľúc, Ca pankreasu, C akože- skvamózny karcinóm
MMP12	11q22.2-q22.3	Hepatocelulárny Ca, nádory mozgu, nemelanómové nádory kože
MMP14 MT1-MMP	14q11-q12	malígne gliómy, skvamózne Ca hlavy, krku a ústnej dutiny, faryngu a laryngu, nádory CNS, chondrosarkóm

Angiogenéza

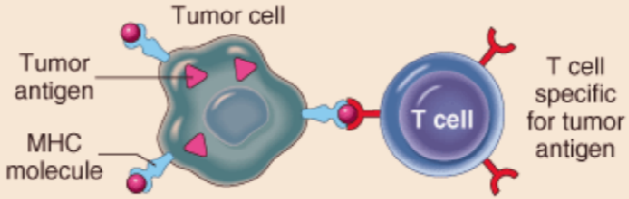
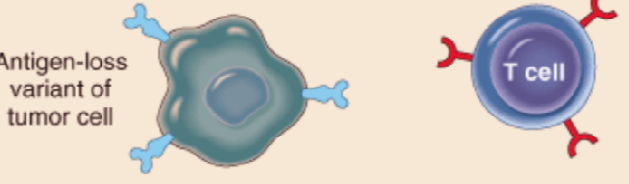

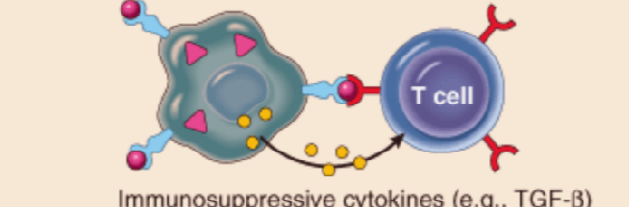
- Angiogenesis is the **principal step in the tumorigenesis**

- Endothelial cells are the most quiescent cells of the body (turnover hundreds of days) ; endothelial proliferation 6 billion cell divisions/ hour
- Degradation of basement membrane, sprouting from preexisting microvessels,
- Invasion into extracel. matrix, forming of tubes, cubs; nutrification of tumour from **outside-in**

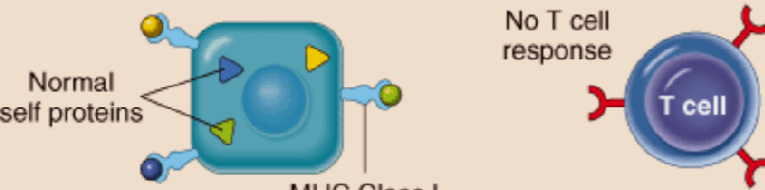

Protein	MW
FGF-b	18
FGF-a	16.4
Angiogenin	14.1
Transforming growth factor-a	5.5
Transforming growth factor-b	25
Tumor necrosis factor-a	17
Vascular endothelial growth factor(VPF/VEGF)	40 45
Platelet-derived endothelial growth factor	45
Granulocyte colony-stimulating factor	17
Placental growth factor	25
Interleukin-8	40
Hepatocyte growth factor	92
Proliferin	35
Angiopoietin-1	70
Leptin	16

Mechanisms straty imunitnej kontroly nad tumorom

<p>Anti-tumor immunity</p>	 <p>Tumor cell Tumor antigen MHC molecule T cell T cell specific for tumor antigen</p>	<p>T cell recognition of tumor antigen leading to T cell activation</p>
<p>Immune evasion by tumors</p>	<p>Failure to produce tumor antigen</p> <p>Antigen-loss variant of tumor cell T cell</p>	<p>Lack of T cell recognition of tumor</p>
	<p>Mutations in MHC genes or genes needed for antigen processing</p> <p>Class I MHC-deficient tumor cell T cell</p>	<p>Lack of T cell recognition of tumor</p>
	<p>Production of immuno-suppressive proteins</p> <p>Immunosuppressive cytokines (e.g., TGF-β)</p>	<p>Inhibition of T cell activation</p>

Tumorové antigény rozpoznávané CD8+ T Ly

Normal host cell displaying multiple MHC-associated self antigens	 <p>No T cell response</p>	EXAMPLES
Tumor cells expressing different types of tumor antigens	 <p>Product of oncogene or mutated tumor suppressor gene</p> <p>CD8+ CTL</p>	<p>Oncogene products: mutated RAS, Bcr/Abl fusion proteins</p> <p>Tumor suppressor gene products: mutated p53 protein</p>
	 <p>Mutated self protein</p> <p>T cell</p>	<p>Various mutant proteins in carcinogen, or radiation, induced animal tumors; various mutated proteins in melanomas</p>
	 <p>Overexpressed or aberrantly expressed self protein</p> <p>CD8+ CTL</p>	<p>Overexpressed: tyrosinase, gp100, MART in melanomas</p> <p>Aberrantly expressed: cancer-testis antigens (MAGE, BAGE)</p>
	 <p>Oncogenic virus</p> <p>Virus antigen-specific CD8+ CTL</p>	<p>Human papilloma virus E6, E7 proteins in cervical carcinoma; EBNA proteins in EBV induced lymphoma</p>

Diagnostika

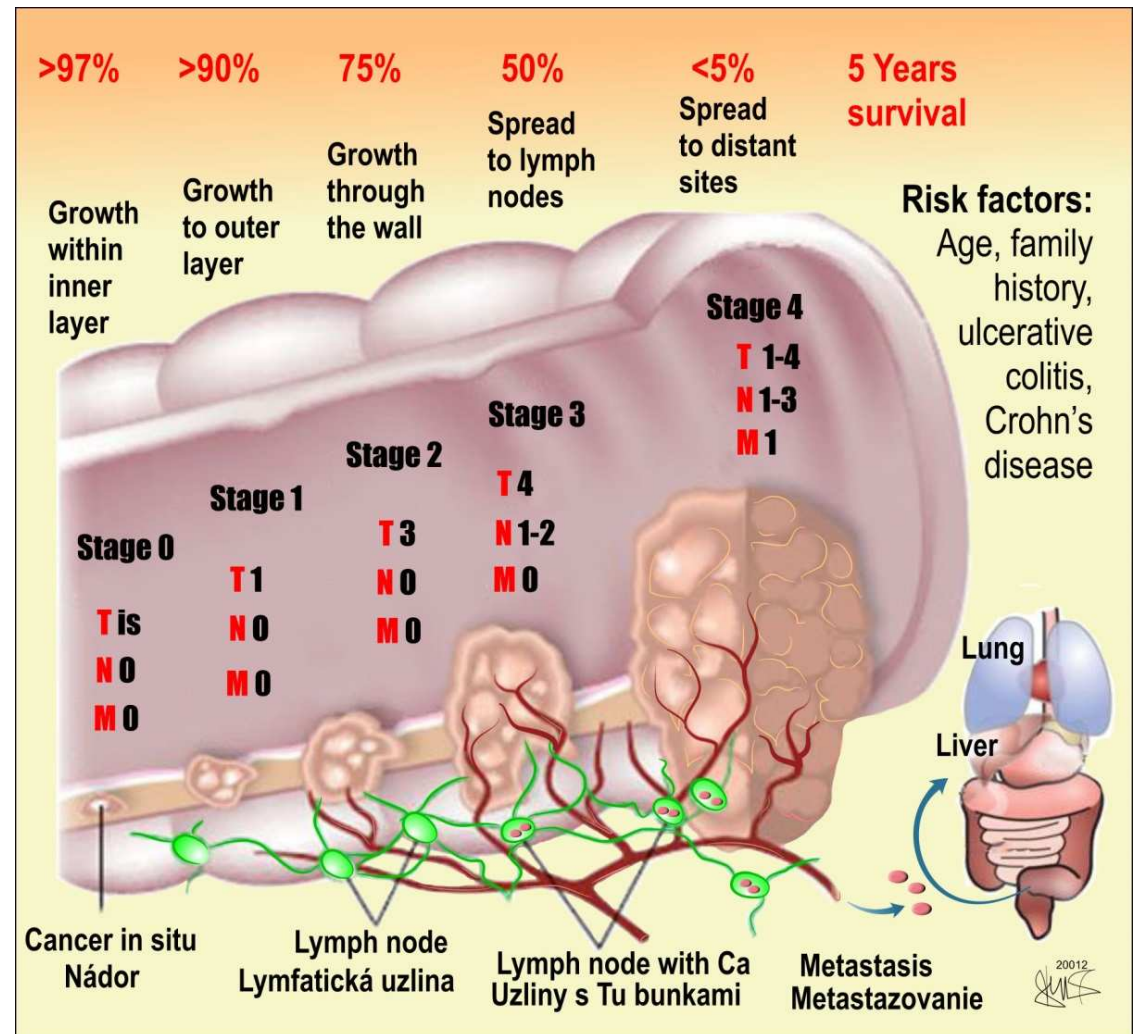
Štádia vývoja nádorov

A. Stupne vývoja nádoru

- stupeň diferencovanosti nádoru + počet mitóz v nádore → odhad agresivity nádoru
- **stupne I - IV** – histologická kvantifikácia zmien medzi anapláziou a normálnymi bunkami

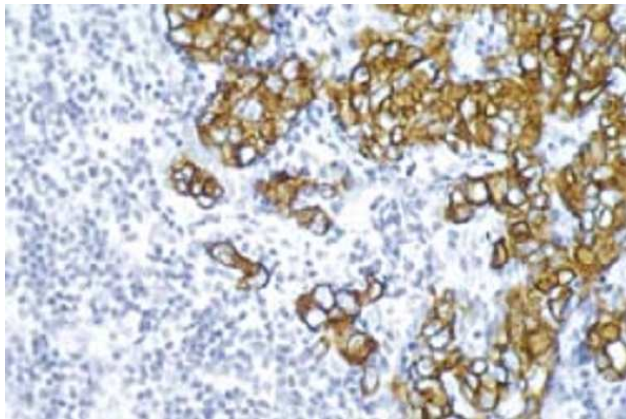
B. Štádia nádorového rastu

- veľkosť primárnej lézie size of the primary lesion + extent of spread to regional lymph nodes + the presence/ absence of blood-borne metastases
- Union Internationale Contre Cancer (UICC) - **TNM system**
  - T for primary tumor (T0 - in situ lesion; T1 - T4; outgroot through borders),
  - N : regional lymph node involvement (N0 - no, N1 to N3 increasing number and range)
  - M : metastases (M0 no distant mets, M1 – M2 the presence of blood-borne mets and some judgment as to their number (M2))
- American Joint Committee (AJC) on Cancer Staging - **stages 0 to IV**
  - within each of these stages the size of the primary lesions and the presence of nodal spread and distant metastases is

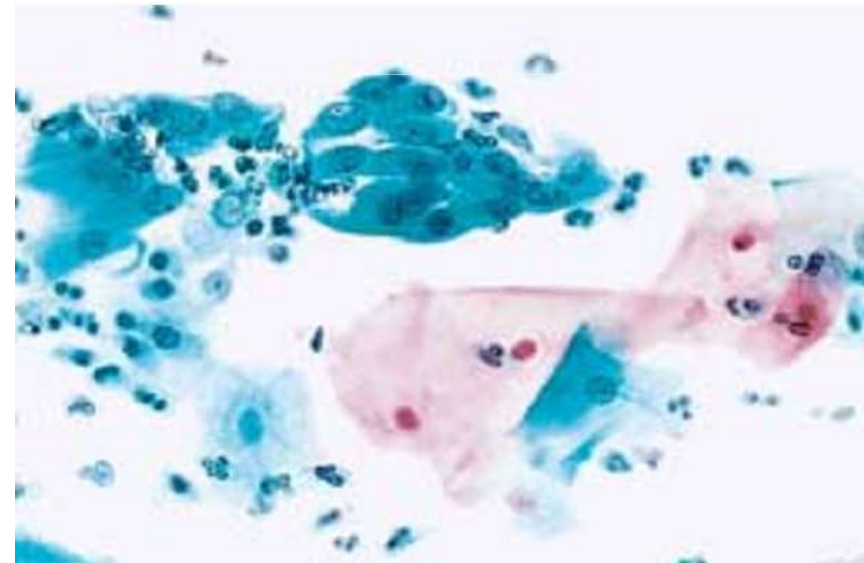
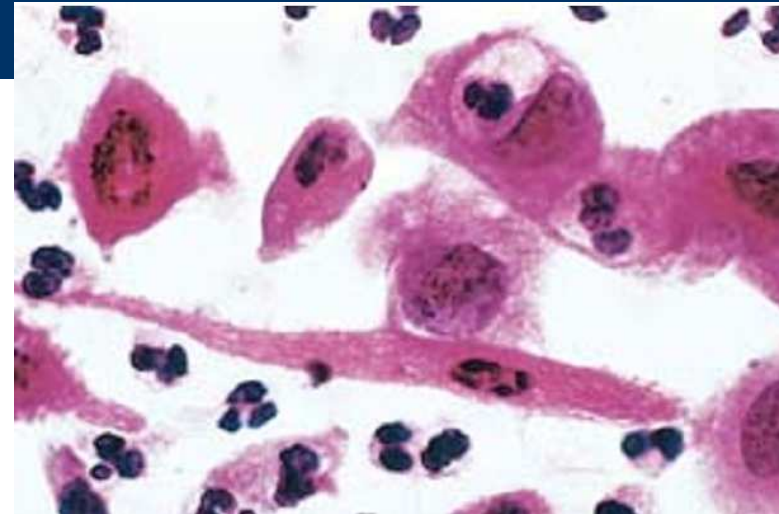

Histológia a cytológia

- **Excízia alebo biopsia** – rýchla histológia počas výkonu ("quick-frozen section,,) – u veľkých nádorov nemusia byť reprezentatívne; centrum môže byť nekrotické
- **Aspirácia tenkou ihlou** – z palpačne podkožne nahmataných (prsník, štítna žľaza, lymfatické uzliny)
- **Cytologický ster (Pap smears)** – krčok maternice

Anticytokeratin immunoperoxidase stain of a tumor of epithelial origin (carcinoma).

Abnormal cervicovaginal smear - numerous malignant cells that have pleomorphic, hyperchromatic nuclei

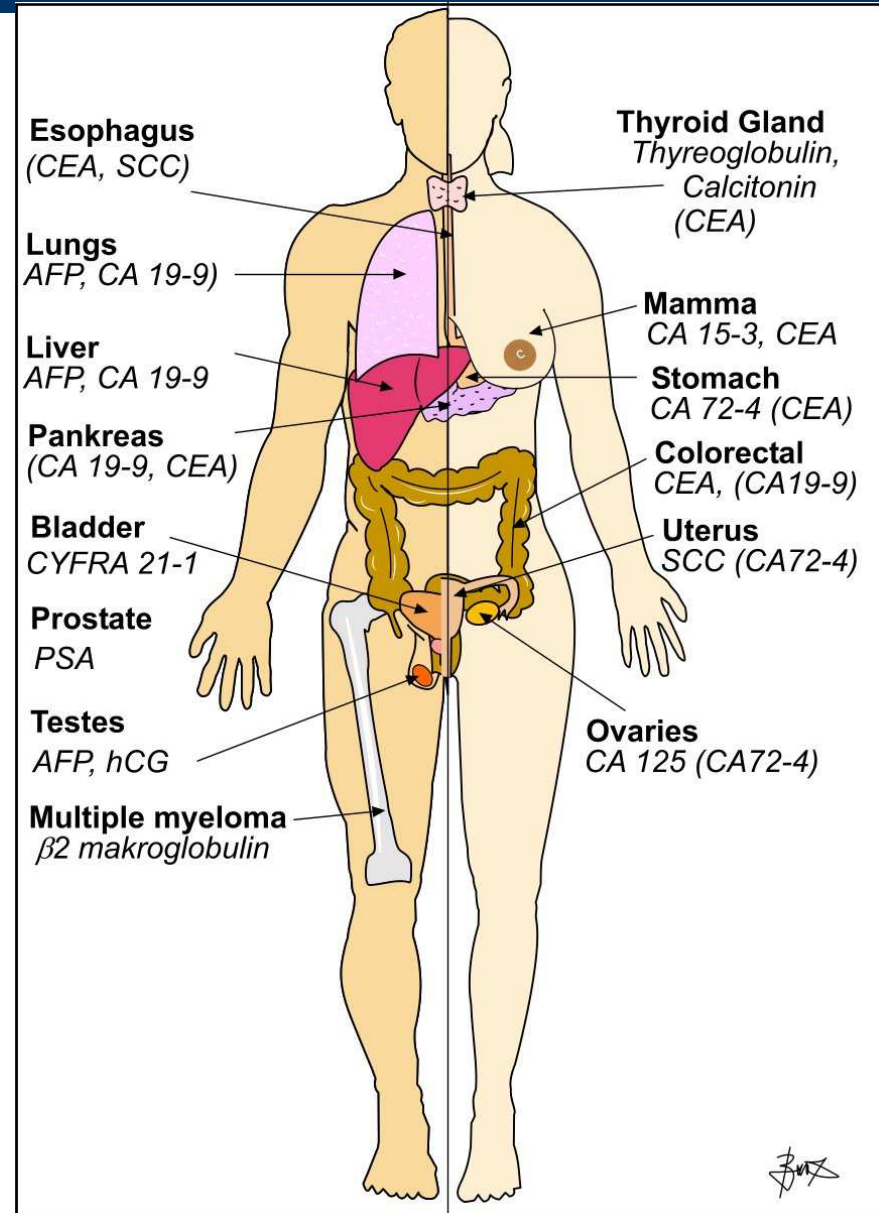

Nádorové markery v diagnostike

Markery	Nádory
Hormóny	
Choriogonadotropín	Trophoblastic tumors, nonseminomatous testicular tumors
Kalcitonin	Medullary carcinoma of thyroid
Katecholamíny	Pheochromocytoma and related tumors, Ectopic hormones
Oncofetal Antigens	
Alfa-Fetoprotein (AFP)	Liver cell cancer, nonseminomatous germ cell tumors of testis
Karcinoembryonálny antigén (CEA)	Karcinóm kolorektálny, pancreas, lung, stomach, and heart
Isoenzymes	
Prostatic acid phosphatase (AP)	Prostate cancer
Neuron-specific enolase (NSE)	Small cell cancer of lung, neuroblastoma
Špecifické proteínyn	
Imunoglobulíny	Myeloma multiforme a iné gamapatie
Prostatický-špecifický antigén (PSA)	Ca prostaty
Mucíny a iné glykoproteíny	
CA-125	Ovarian cancer
CA-19-9	Colon cancer, pancreatic cancer
CA-15-3	Breast cancer

Nádorové markery v diagnostike

Markers	Associated Cancers
Mutated gene products	
<i>p53, APC, RAS</i>	Colon cancer (stool and serum)
<i>p53 and RAS</i>	Pancreatic cancer (stool and serum)
<i>p53</i>	Lung cancer (sputum and serum)
	Bladder cancer (urine)

Paraneoplastické syndrómy

Klinický syndróm	Hlavné formy nádorov	Príčina
Endokrinopatie		
Cushingov syndróm	Malobunkový Ca pľúc Ca pankreasu, Tumoru NS	ACTH or ACTH-like substance
SIADH	Malobunkový Ca pľúc; intrakraniálne nádory	ADH alebo ANH
Hyperkalcémia	Skvamocelulárny Ca pľúc, Ca ovarií Ca mammae, Renálny karcinóm T-bunkový leukémia /lymfóm	Parathyroid hormone-related protein (PTHrP), TGF- α , TNF, IL-1
Hypoglykémia	Fibrosarkóm Mesenchymal sarcomas Hepatocellular carcinoma	Insulin or insulin-like substance
Karcinoidný syndróm	Bronchiálny adenóm (karcinoid) Ca pankreasu, Ca žalúdka	Serotonin, bradykinin
Polycytémia	Renálny karcinóm Cerebellar hemangiom Hepatocellular carcinoma	Erythropoietin

Paraneoplastické syndrómy (pokrač.)

Klinický syndróm	Hlavné formy nádorov	Príčina
CNS, PNS a Svaly		
Myastenický syndróm	Bronchogénny karcinóm	Immunologická skrížená reakcia
Neuropatie, cortical. cerebellar deg., polymyositis	Ca prsníka, iné	Neuronálne antigény exprimované ektopicky viscerálnymi tumormi
Dermatologické a spojivo		
Acanthosis nigricans	Gastric, Lung, Uterine Ca	Immunologická ; EGF
Dermatomyozitída	Bronchogénny, Ca mammae	Immunologická
Hypertrofická osteoarthropatia	Bronchogénny karcinóm(10%)	<i>Unknown</i>
Vaskulárne a hematologické		
Venózna trombóza (Trousseau phenomenon)	Ca pankreasu, pankreasu Bronchogénny karcinóm,	Tumorové produkty (mucíny aktivujúce zrážanie)
Ne-bakteriálna thrombotická endokarditída	Pokročilé nádory	Hyperkoagulačné stavy
Anémia	Tymusové nádory, iné	Neznáma
Nefrotický syndróm	Rôzne	Tumor antigens, immune complexes